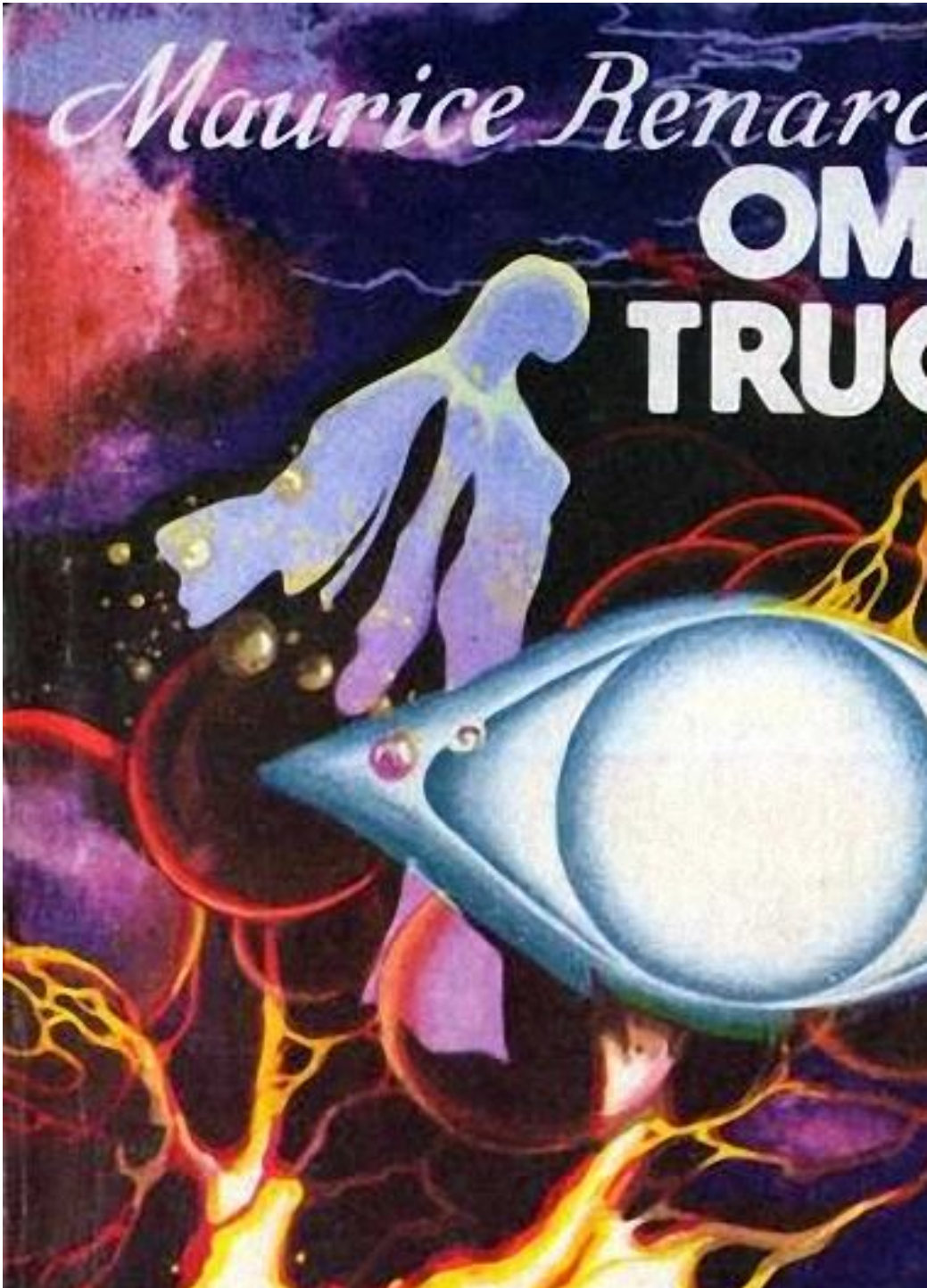
Maurice Renard
OM
TRU

OMUL TRUCAT

— “L'Homme truqué” 1921 —

de Maurice Renard

în româneşte de Ion Hobana

PROLOG – EPILOG

Corpul fu găsit de jandarmii Mochon şi Juliaz, aparţinând brigăzilor din Belvoux. Ei se întorceau, în zori, dintr-o patrulare şi, venind dinspre Salamont, călăreau pe drumul departamental când la şase kilometri de Belvoux, în pădurea Thiot, dădură peste spectacolul acela lugubru.

Zorile erau cenuşii. Ploaia, care cădea de mai multe zile, nu încetase decât în ajun, seara. Un vânt aspru încreţea apa băltoacelor şi chinuia frunzişurile rărite. O batistă palpita, prinsă într-o tufă de mărăcini. Se vedeau, de departe, obiecte pe sol şi, la marginea drumului, forma neagră şi albă a unui trup.

Având experienţa războiului şi a meseriei jandarmii ştiau că omul era mort. Descălecară la oarecare distanţă, legară caii de un stâlp de telegraf şi se apropiară de cadavru, mergând pe iarbă ca să nu şteargă nicio urmă.

— Ei, dar e doctorul Bare! spuse Juliaz.

Celălalt privea în tăcere.

— Uitasem că eşti nou venit, reluă Juliaz. E un medic din Belvoux.

Aveau în faţa lor trupul unui bărbat în plinătatea puterilor, un flăcău zdravăn de treizeci-

treizeci şi cinci de ani, culcat pe spate, cu faţa spre cer, cu fruntea găurită de un glonţ. Era cu capul gol şi fără palton, dar înmănuşat cu mănuşi groase de sport. Hainele lui fuseseră descheiate, conţinutul buzunarelor zăcea pe pământ, ici şi colo: ceas, portmoneu, tabacheră, brichetă, trusă, stilou etc.

Mochon ridică de lângă mort un revolver. Încărcătorul era plin, interiorul ţevii lucea. Prin urmare, arma nu fusese întrebuinţată.

— O crimă, făcu Mochon. Dar mobilul nu e jaful. Aceste monede, aceste bancnote...

— Greu de spus. Doctorul trebuia să aibă un carnet o agendă; şi nu e nicăieri. Putea să aibă asupra lui multe lucruri despre care nu ştim nimic...

— Asta voiam şi eu să spun, explică Mochon. Dacă a fost jaf, nu e un jaf obişnuit... Avea duşmani?

— A fost demobilizat prin ianuarie şi, de atunci, profesa la Belvoux şi în împrejurimi, fără zarvă. Trecea drept un medic bun. Altceva nu ştiu despre el... E mort de câteva ceasuri... Ce-o fi căutat aici în noaptea asta?...

— Uită-te la încălţăminte, spuse Mochon... Aproape nici a urmă de noroi.

— Şi nimic nu indică o luptă. Hainele nu sunt

rupte, nici măcar şifonate...

Juliaz cerceta drumul. Moale atât cât trebuia, acesta păstra, remarcabil de nete, amprentele nopții. Printre ele, paşii doctorului.

Se vedeau trei, niciunul mai mult, niciunul mai puțin – trei paşi perpendiculari pe drum, trei paşi care nu veneau de nicăieri şi se opreau dintr-o dată. Apoi era urma unui trup greu care, cu toată forța căderii sale, imprimase în pământul mocirlos imaginea unei blăni groase: câțiva peri rămăseseră lipiți de această formă.

Fu simplu să se tragă concluzia că doctorul Bare fusese împuşcat la coborârea din automobil, fără îndoială de un agresor ascuns în pădure, şi că în momentul acela era îmbrăcat cu o blană: ucigaşul îl târâse deoparte ca să-l dezbrace de ea şi să-l scotocească mai comod.

Juliaz ştia că doctorul avea un automobil destul de rapid, pe care-l conducea cu un fel de virtuozitate şi care-i slujea pentru vizitele profesionale la țară. Jandarmul îl văzuse adesea trecând la volanul micului torpedo şi executând câte un marşarier vertiginos sau virând pe loc prin derapaj cu o îndemânare îndrăzneață.

Automobilul îşi lăsase urmele pe drum. Juliaz porni după ele, mereu în afara părții carosabile.

Cauciucurile din spate le acopereau pe cele

din față. Unul era cu nervuri, celălalt țintuit. Maşina trecuse de două ori, în sens invers, cauciucul țintuit aflându-se mai întâi de o parte a drumului, iar apoi de cealaltă. Dar care era sensul fiecărui traiect – acesta către Belvoux, acela către Salamont? Cum să interpretezi dusul şi cum întorsul? Iată ce nu spuneau urmele. Se putea imagina că doctorul plecase din Belvoux, dar numai ancheta ar fi putut s-o confirme.

Juliaz, care nu se aştepta de loc, fu lămurit în această privință în timp ce se mulțumea să inspecteze locul crimei fără vreun obiectiv precis. El descoperi pe drum, cam la treizeci de metri de cadavru şi spre Salamont, un derapaj circular, uşurat de terenul lunecos, care marca punctul terminus al escapadei nocturne. Cele două căi se sfârşeau acolo, într-o buclă.

Deci doctorul venea dinspre Belvoux şi, deodată, o cauză misterioasă îl făcuse să revină pe acelaşi drum, printr-un derapaj de 180 de grade în întuneric.

Oare ce luminaseră farurile in fața lui? Ce primejdie țâşnise brusc din tenebre?

Întorcându-se el însuşi către Belvoux, jandarmul merse exact pe urme, ceea ce constituia, de fapt, un lucru dintre cele mai dificile. El observă la una dintre ele devieri care i se părură mărturii de viteză, apoi o alunecare dovedind o frână brutală şi

oprirea vehiculului, indicată de un fel de tatonare care săpase şănţuleţe chiar în faţa celor trei paşi, în dreptul cadavrului.

Şi Juliaz se întrebă ce anume îl obligase pe automobolist să se oprească din fugă şi să sară din maşină ca să ajungă în pădure, după cum se părea.

Dar aceste prime cercetări duraseră destul de mult. Se făcuse ziuă. Se arătă căruţa unui ţăran. La ordinul jandarmilor, ea se opri la distanţă. Trebuia să se profite de starea solului şi să se interzică trecerea oricărui vehicul până ce pământul îşi va fi isprăvit depoziţia, dacă se poate spune astfel.

— Vezi că a fost jefuit? spunea Juliaz. I-au luat blana, pălăria şi automobilul.

Într-adevăr, maşina pornise din nou, după crimă, spre Belvoux. Juliaz urmă conştiincios această pistă, în vreme ce Mochon se întorcea, la noroc, spre Salamont pentru a încerca să descopere vreun indiciu asupra motivului pentru care victima cursei făcuse cale întoarsă.

Se aflau poate la o sută cincizeci de metri unul de altul, când se strigară reciproc, cu gesturi largi. Fiind mai tânăr, Mochon se duse către colegul său. Acesta îi arătă noi urme, adânci, largi, apăsate, mărturisind că un automobil puternic, de gabarit mare, se aşezase de-a curmezişul drumului

înainte de a reveni şi el spre Belvoux.

— Poate că voia doar să întoarcă, spuse Juliaz.

— Nu, replică Mochon, nu cred, căci te strigam ca să-ți arăt aici exact acelaşi lucru.

— Da?...

— Şi, după mine, e o altă maşină, reluă Mochon. Cauciucurile dumitale formează aici un fel de rețea; ale mele, de colo, sunt de o altă fabricație. Uite, iată-le pe ale mele, care trec, de asemenea, prin fața noastră...

— Desigur, nu sunt aceleaşi, fu de acord Juliaz. De altfel, ale mele n-au mers mai departe; s-au oprit chiar aici unde suntem noi... Atunci, dacă nu mă-nşel...

— Atunci erau două automobile mari, care au barat trecerea la o sută cincizeci de metri unul de altul...

Se priviră cu satisfacția succesului.

Dintr-un motiv pe care aveau să-l cunoască, fără îndoială, mai târziu, doctorul Bare se afla, rulând pe o noapte întunecată, pe drumul de la Belvoux la Salamont. În timpul traversării pădurii Thiot, reflectoarele îi arătaseră deodată obstacolul unui automobil mare, cu toate luminile stinse, aşezat de-a curmezişul drumului, astfel încât să nu

poată trece strecurându-se prin dreapta sau prin stânga. Acest spectacol îl sperie, desigur, şi el bănui, probabil, o primejdie: dovada era graba cu care făcuse stânga-mprejur. Printr-una dintre acele viraje de 180 de grade în care era specialist, el putu, în câteva secunde, să schimbe situaţia şi să ţâşnească spre Belvoux cu toată viteza, gândind că automobilul cel mare nu vă putea să pornească imediat după el şi contând pe iuţeala torpedoului ca să păstreze distanţa. Abia lansat, el zări în faţă un alt obstacol sub forma unui al doilea automobil. Fusese prins în cursă. O viclenie ostilă triumfa, în timp ce o maşină îl aştepta într-un punct fixat, cealaltă, în tăcere şi obscuritate, îl urmase şi, la rânului ei, în locul ales, se transformase în baricadă. Doctorul se văzu blocat. Torpedoul său nu-i mai putea fi de niciun ajutor. Îl opri deci cât mai repede posibil şi încercă să fugă prin pădure – hotărâre prevăzută de adversarii săi de vreme ce unul dintre ei, postat în tufişuri, îl doborâse cu un glonţ înainte ca el să fi făcut patru paşi.

Această ipoteză explica faptele şi era singura pe care nimic n-o contrazise. Că asasinii îl atrăseseră pe bietul om într-o capcană sau că-l aşteptaseră pe drumul său ştiut, tragedia se desfăşurase până la urmă astfel. Ancheta avea să lămurească, fără îndoială, misterul, ea avea să stabilească motivele crimei şi ale jafului, făcând să afle de ce fusese nevoie de o asemenea desfăsurare

de forțe împotriva unui modest medic de provincie. Aceasta nu-i mai privea pe jandarmi. Ei îşi făcuseră datoria.

Juliaz luă note pentru procesul-verbal. Cadavrul nefericitului doctor fu aşezat în căruța rechiziționată în acest scop şi cei doi călăreți îl escortară până la Belvoux.

Să consemnăm totuşi că la încrucişarea cu drumul spre Trivien ei observară o divergență a pistelor celor trei automobile fugind de la locul crimei. Una dintre cele două maşini mari o luase către Trivien, în timp ce cealaltă, împreună cu torpedoul furat, îşi continuase drumul spre Belvoux. Urmele lor se vedeau până la intrarea în oraş, unde pavajul nu mai îngăduia nicio observație.

Doctorul Bare locuia pe Strada Mare. La ora 8 dimineața, Juliaz trase cordonul soneriei, ştiind că nu erau de temut scene penibile, defunctul fiind celibatar şi locuind singur, cu un mic servitor.

Acesta veni să deschidă, palid şi disperat. Se trezise cu un ceas mai devreme şi de atunci umbla prin casă năuc, dându-şi seama că stăpânul lipseşte şi că dulapurile, biroul şi casa de bani fuseseră sparte.

Locotenentul de jandarmi îl interogă aproape imediat. Iată cam tot ceea ce reuşi să scoată de la

el:

— Domnul doctor a lucrat ieri seară în cabinetul său, ca de obicei; când am urcat să mă culc, am văzut lumină sub uşă. Nu adormisem încă – tocmai bătuse de nouă la Saint-Fortunat – când am auzit sunând telefonul. Câteva minute mai târziu, domnul doctor a urcat scara şi mi-a spus prin uşă: „Auguste! Dormi?”. „Nu, domnule doctor”. „Mi-au telefonat de la Salamont. Diriginta oficiului poştal are o hemoragie. Mi s-a spus că e pe moarte. Mă duc. 'N-am nevoie de tine. Mă-ntorc pe la miezul nopţii.” A adăugat: „Trebuie să fie într-adevăr diriginta ca să mi se telefoneze la ora asta!” Şi a plecat. Am văzut lumina farurilor în curte (pentru că lucarna mea dă spre curte), am auzit maşina, care ieşea prin strada Botasse, apoi pe domnul doctor, care închidea poarta... Asta-i tot pentru ieri seară.

Noaptea m-a trezit zgomotul maşinii, care se înapoiase. M-am dus la lucarnă ca să întreb dacă domnul doctor are nevoie de mine. L-am văzut în pragul garajului. Era cu spatele. Mi-a răspuns: „Nu. Dormi”, stingând farurile. Eram pe jumătate adormit. Nu s-a întors. Spuneţi că nu era el?... Ce pot să vă răspund! I-am văzut blana şi căciula; gulerul blanei era ridicat... M-am culcat din nou... Şi asta-i tot pentru astă-noapte.

Nu, domnule, n-am auzit nimic altceva, nimic

deosebit. Niciun fel de zgomote. Dar hoțul luase cheile din buzunarul domnului doctor. Toate dulapurile, toate sertarele au fost deschise cu cheile... Casa de bani la fel, dar aici trebuia să fii într-adevăr priceput, dacă ne gândim la secret...

Toate hârtille, domnule, da, au luat toate hârtiile, şi nicio bijuterie, nicio pendulă, nici măcar un tacâm de argint! Nimic în afara hârtiilor. Erau destule ca să umple două sau trei valize...

În casa de bani? Da: hârtii rânduite frumos, cu coperte de carton albastru. Le-am văzut de câteva ori; domnul doctor avea încredere în mine...

Interogatoriul avea loc în cabinetul doctorului, şi ofițerul de jandarmi privea mobilele goale şi larg deschise, blana şi căciula aruncate pe un scaun. Îşi înălță capul.

— Maşina e aici? îl întrebă pe băietan.

— Da, domnule, şi nimic stricat...

— Ce zici, Juliaz? Automobilul cel mare îl aştepta pe hoț, nu-i aşa? Iar acum e departe!... Ce maşinație!

Luă telefonul aşezat pe birou, printre lupe, cleşti, aparate de examen medical.

— Alo! Alo!... Tot făcând apelul, murmura: Vreau să lămuresc povestea cu telefonul de ieri seară... Alo! Alo!... Nu răspunde nimeni!... Nu mai

merge... Ce-nseamnă asta?... Juliaz, du-te până la poştă! Totodată, uite, dă telegrama asta pentru parchetul din Bourg.

Juliaz porni în pas gimnastic.

Dirigintele îl puse în legătură cu telefonista. Ea jură că numărul 18 (cel al doctorului Bare) nu făcuse niciun apal. Cât despre comunicarea din ajun, de la ora 9 seara, ea credea că e vorba de o glumă...

Şeful ei afirmă, de altfel, că nimeni nu-i telefonase doctorului Bare după ora de închidere. Nimeni nu telefona, niciodată, după ora şapte seara.

Juliaz îi relată drama. Atunci funcționarul o sună pe diriginta din Salamont şi-i întinse jandarmului al doilea receptor.

Diriginta din Salamont era sănătoasă tun şi nu putea să explice ceea ce numea o „mistificare”.

— Totuşi, totuşi, domnule diriginte, cineva a telefonat ieri seara la numărul 18! se încăpățână Juliaz.

Tonul lui îl făcu să pălească pe funcționar. Acesta îşi închipui că responsabilitatea lui e în joc, se văzu compromis într-o afacere criminală. Unica lui preocupare deveni aceea de a se justifica.

— Să mergem! spuse el, punându-şi pălăria.

Lucrurile nu pot rămâne astfel.

Îndată ce ajunseră în cabinetul doctorului, unde formalitățile continuau, dirigintele, luând ca punct de pornire aparatul telefonic, începu să urmărească firul conducător, aşa cum Mochon şi Juliaz merseseră pe urmele automobilelor.

Această operațiune îl conduse afară, în spatele casei, dincolo de curte. Firul aerian era instalat pe strada Botasse, în care nu dau decât curți şi grădini. La oarecare distanță, el era tăiat chiar lângă un izolator şi atârna până jos. Dirigintele îi examină capătul foarte de aproape şi surâse, cu un aer triumfător.

La câțiva centimetri de capăt, firul de aramă, proaspăt tăiat, avea o mică zgârietură rotundă.

— Vârful unui şurub! Şurubul unei borne! Vedeți, domnilor? spuse dirigintele celor care-l înconjurau. Acest fir a fost pus în contact cu un aparat portativ. De aici a fost lansat apelul către doctorul Bare. De aici a pornit ştirea falsă! Serviciul meu n-ars nicio vină, domnilor! Nicio vină!

— Totul se explică, spuse Mochon.

— Totul despre cum, replică locotenentul, nimic despre de ce!

Justiția sosi după-amiază. Dezordinea încăperilor fusese păstrată cu grijă. Corpul doctorului, transportat la spital, zăcea într-o mică

sală. Magistraţii erau însoţiţi de un medic legist. Autopsia nu dădu însă niciun rezultat favorabil instrucţiei cazului. Glonţul, tras foarte de aproape, traversase craniul şi se pierduse. Permisul de înhumare fu eliberat pe loc.

În acest timp, procurorul examina casa şi căuta zadarnic mobilul crimei. Tot ceea ce se putea deduce din moartea doctorului şi din furtul hârtiilor sale era că Bare părea să fi fost în posesia unui secret important şi că se urmărise lichidarea oricărei posibilităţi de a se servi de el sau de a-l divulga. Cât despre natura secretului, toate supoziţiile erau îngăduite.

Există morţi care vorbesc; însemnările lăsate de ei le fac gândirea să dăinuie încă şi le împrumută un limbaj de dincolo de mormânt. Procurorul ceru ca mobilele să fie cercetate cu de-amănuntul. Fură ridicate plăcile de marmură de pe cămin, dedesubtul sertarelor fu inspectat la lumina lămpilor electrice; cărţile din bibliotecă fură răsfoite; hainele din garderobă fură supuse unei scotociri implacabile. Nu găsiră nimic. Niciun capăt de hârtie înnegrit de cerneală, niciun cuvânt dintr-o limbă oarecare. O percheziţie similară – cum se dovedi mai apoi – fusese făcută de ucigaş înaintea magistraţilor.

Aceştia din urmă se retraseră. Totuşi se hotărî, pentru nevoile instrucţiei, ca torpedoul să fie

sigilat, ca şi blana şi căciula de care unul dintre răufăcători se slujise ca să semene cu doctorul Bare.

În momentul în care voia să plece cu blana şi căciula, grefierul îşi dădu seama că, datorită rolului special pe care-l jucaseră, ele scăpaseră până atunci investigaţiilor sale. Îi veni atunci ideea de a-şi băga mâna într-unul dintre buzunarele interioare ale blăniі; foarte liniştit, fără să bănuiască preţul descoperirii sale, el scoase câteva foi de hârtie albă, îndoite în patru şi acoperite cu un scris fin şi strâns. Celelalte buzunare erau goale.

Descifrarea manuscrisului demonstra peremptoriu că asasinii nu l-ar fi lăsat dacă ar fi ştiut că se află acolo. Grăbit să se travestească, unul dintre ei dezbrăcase cadavrul înainte de percheziţie. Şi astfel blana se aflase în afară de cauză, în virtutea rolului pe care trebuia să-l joace, la fel cum era gata să scape perspicacităţii justiţiei, în virtutea rolului pe care-l jucase. E o trăsătură psihologică destul de ciudată şi care ar putea furniza un prilej de meditaţie filosofică.

De altfel, neglijenţa criminalilor era, dacă se poate spune, scuzabilă. Căci se ştie acum că obiectivul principal al furtului îl constituise conţinutul casei de bani şi, în mod accesoriu, al biroului. Documentele risipite prin celelalte mobile şi chiar cele din hainele victimei n-aveau, după ei,

decât o mică importanță pentru că le credeau enigmatice în izolarea lor. Cum şi-ar fi închipuit că blana, haină de întrebuințare ocazională, ar putea conține revelații atât de importante? Pentru a explica faptul, trebuie să facem supoziții şi să credem că doctorul Bare tocmai revedea această relatare când soneria telefonului tulbură liniştea cabinetului său. Era chemat de urgență la Salamont. Viața unui bolnav depindea de graba sa. El nu vru să piardă câteva minute pentru a deschide casa de bani şi a zvârli documentul în primul sertar la îndemână; socoti mai prudent să-l ia cu sine, urmând să-l pună în siguranță la întoarcere.

Este documentul pe care-l publicăm mai jos. El alcătuieşte o povestire al cărei epilog sângeros este sfârşitul violent al doctorului.

Din păcate, veți citi doar o relatare foarte imprecisă a observațiilor practicate de medicul din Belvoux. Nu este decât o istorisire intimă, în care el a pus tot ceea ce nu-şi avea locul în memoriul sustras de redutabilii spărgători în ajun de a fi transmis Academiei de ştiințe. E adevărat că – după spusele doctorului – memoriul însuşi era foarte incomplet. Pierderea lui nu e mai puțin dureroasă dacă ne gândim la toate luminile pe care studiul său le-ar fi proiectat în adâncurile necunoscutului şi asupra cărora manuscrisul din blană ne dă doar

o palidă idee.

Oferim cititorului aceste amintiri neretuşate, care, îmbinând precizia unui raport cu sinceritatea unei confesiuni, reînvie peripeţiile unei aventuri tragice şi miraculoase.

I. Mort pe câmpul de onoare

Cred cu toată sinceritatea că exista puţini oameni atât de calini, atât de puţin impresionabili ca mine. Doar dragostea a putut să-mi înteţească bătăile inimii. Şi totuşi, de fiecare dată când bătrânul clopoţel sună pe coridor, nu-mi pot reţine o uşoară tresărire. Nervii mei nu-şi amintesc decât apariţia şi circumstanţele care au însoţit-o; insensibili la explicaţii, ei nu şi-au pierdut încă acest prost obicei. Şi tocmai persistenţa fenomenului îmi dă dovada retrospectivă a spaimei mele; căci, pe moment, am crezul că resimt doar o surpriză fără nelinişte, un fel de jenă, în care se ciocneau sentimentul imposibilului, bănuiala unei farse urâte şi o foarte slabă îndoială asupra fidelităţii simţurilor mele. Probabil că frica m-a lovit totuşi, fără ştirea mea, pentru că, de fiecare dată când sună, clopoţelul mă zguduie imperceptibil, aşa cum un copil îşi înalţă cotul şi clipeşte din ochi când se agită o mână care l-a bătut cândva. Pe deasupra, de ce m-aş sluji de acest cuvâut, „apariţie", care e fals, dacă n-ar exista în mine o fiinţă absurdă, rămasă sub impresia uluirii

şi încăpățânându-se în lipsa ei de rațiune?

Presupun că nervii mei ar fi reacționat mai puțin violent dacă împrejurările n-ar fi avut grijă să-i prelucreze la modul funebru şi să mă pună într-o dispoziție de spirit excepțional de favorabilă anumitor slăbiciuni.

În ziua aceea, oraşul Belvoux cinstea memoria fiilor săi căzuți pe câmpul de onoare, şi doamna Lebris, bătrână prietenă a defunctei mele mame, o cucoană cumsecade, pe jumătate paralizată, ne rugase, pe mine şi pe domnul Puysandieu, notarul, s-o însoțim. Urmând şirul ceremoniilor, o susținusem amândoi de la biserică la monumentul din Cours şi de la Cours la cimitir, apoi un dineu intim ne reunise pe toți trei la minunata femeie.

Sub influența unui gând care n-o mai părăsea, doamna Lebris transformase acest dineu într-o ultimă ceremonie consacrată amintirii fiului său.

— Vă iubea mult! ne spusese ea cu o voce mişcată, întinzându-ne mâinile pe deasupra mesei.

Şi nu vorbiserăm decât despre el până la plecare.

Doamna Lebris mi-e vecină. Pentru a ajunge de la casa ei la a mea, trebuie doar să traversez Strada Mare. M-am întors acasă adinc întristat şi, ca în fiecare seară, m-am aşezat la lucru, în fața biroului la care scriu acum.

Mi-a fost imposibil să mă apuc de treabă. De obicei am prea multe pe cap ca să întârzii asupra dispariției tuturor celor care mi-au fost prieteni şi pe care războiul i-a devorat. Câteva ceasuri de reculegere mă apropiaseră de ceata lor severă. Eram înconjurat de fantome dragi şi imaginea lui Jean Lebris mă obseda.

Îl revedeam, subțire şi palid, puțin adus de spate. Cred, într-adevăr, că „mă iubea mult", în ciuda celor zece ani care făceau din mine fratele lui mai mare. Datorită sănătății fragile, depindea de solicitudinea mea. Era un tânăr interesant, artist, care ar fi ajuns pictor, fără îndoială. Nu i se reproşa decât că e nesociabil, casnic, şi că împinge timiditatea până la fuga de lume. Afecțiunea lui îmi era cu atât mai prețioasa. Îmi scrisese doar în timpul războiului. Şi apoi, într-o zi de iunie 1918, o scrisoare a mamei sale îmi anunțase dezastrul: dispărut, lângă Dromans, în timpul ofensivei germane... Şi două luni mai târziu, venind prin Elveția, suprema confirmare: mort în ambulanța saxonă din Thiérache (Aisne)...

Am lăsat stiloul inutil şi, deasupra tratatelor deschise, mi-am luat capul în mâini.

Cei care au pierdut ființe iubite cunosc jocul sacru care constă în a le face să renască în fața ta, în a-ți concentra toate forțele memoriei şi ale imaginației pentru a crea umbre care să le semene...

Aşa făceam şi eu în seara aceea de aprilie.

Atunci bătrânul clopoţel sună şi m-am ridicat dintr-o dată, ascultând din nou de ordinele naturii mele pozitive şi recâşâigat de simţul realităţii. Cel puţin aşa am crezut. Am crezut că existenţa mea de medic mă trezise brusc şi că evocările mele de dincolo de mormânt erau departe... Vreun client trimisese să mă cheme – un client din cartierul Saint-Fortunat, probabil, deoarece se sunase la intrarea din spate, din strada Botasse...

Am deschis uşa la capătul culoarului. M-am oprit în prag. Noapte de nepătruns.

— Cine e? am întrebat. Tăcere apăsătoare. Cine e? am repetat, intrigat.

Nimeni nu-mi răspunse de afară, dar clopoţelul sună încet în spatele meu.

Suna oare bolnavul însuşi? Nu putea vorbi?

Lumina de pe culoar proiecta în curte un culoar de lumină. M-am dus cu paşi repezi până la uşa de la stradă; zăvoarele pocniră unul după altul şi uşa gemu din ţâţâni.

Dacă cineva va citi într-o zi această relatare, acest cineva ştie acum cine era îndărătul uşii; căci nu sunt un literat abil în efecte, ci un om dintr-o bucată, care povesteşte ce a văzut, cum a văzut.

O clipă am rămas prostit. Apariţia stătea

nemişcată, abia vizibilă. Zăream faţa îngrozitor de palidă a lui Jean Lebris. Slăbiciunea lui nu era de pe lumea asta; trăsăturile îi păreau împietrite într-o gravitate eternă şi pleoapele închise păreau să doarmă somnul cel din urmă. Stătea în faţa mea şi nu era nici culcat, nici sprijinit de un zid, ci drept în picioare; îi distingeam trupul ca pe o umbră în umbră.

Stupoarea mea, dacă ar fi s-o cronometrez, nu dură mai mult de o zecime de secundă. Fantoma şopti:

— Dumneata eşti, doctore?

Şi o formă, pe care n-o zărisem încă, se desprinse din întuneric, lângă el.

— Bună seara, bătrâne! spuse forma, cu voce joasă şi veselă. Eu sunt, Noiret. Ţi-l aduc pe Jean Lebris. Ce zici de surpriza asta?...

— Jean! am exclamat, luând mâinile tânărului. Dragul meu Jean!

El surâse, cu un aer fericit şi ne-arn îmbrăţişat, cu toate că efuziunile nu sunt genul meu.

— Fără larmă! spuse Jean. În seara asta nimeni nu trebuie să bănuiască... Mama nu trebuie să ştie... Ai să-i spui mâine, nu-i aşa, cu precauţie...

Noiret – un prieten comun, din Lyon – îmi explică:

— Am lăsat maşina cu şoferul, la colțul străzii Mail. Am venit noaptea, ca Jean să nu fie recunoscut.

— Intrați! i-am invitat eu, plin de bucurie.

— Nu, în ce mă priveşte, nu-ți da osteneala! Nu! insistă Noiret. Mă întorc. Am de mers optzeci şi doi de kilometri!...

— Nu ştiu cum să-ți mulțumesc..., îi spunea Jean.

Şi începu să tuşească.

— Hai, Jean, trebuie să intrăm! Vino!

Vorbindu-i, îi făceam lui Noiret semne atât de expresive pe cât îngăduia întunericul, atingându-mi ochii, arătând spre cei ai lui Jean, care rămâneau închişi, mişcându-mi capul întrebător.

— La revedere, Jean, pe curând! spuse Noiret. Să te îngrijeşti!... La revedere, bătrâne Bare!

Apoi, într-un murmur la ureche, îmi suflă cuvântul teribil:

— Orb!

L-am văzut dispărând cu un gest dezolat, în vreme ce, uluit, cu gândurile împărțite între bucurie şi tristețe, am luat brațul lui Jean Lebris.

— Am venit ca nişte hoți, se scuză el. N-am vrut să ridic vocea ca să-ți răspund când ai întrebat:

„Cine-i acolo?”. Presupun că nimeni nu ne-a văzut sau auzit. Pentru că dacă mama ar afla totul dintr-o dată... Se pare că ea mă crede mort...

— Fii atent, Jean, trebuie să urcăm două trepte. Aşa. Acum la stânga. Iată-ne în cabinetul meu. Aşază-te şi bea un pic de lichior... Ai să dormi în camera de oaspeţi, şi mâine dimineaţă am să mă duc la maică-ta... Sunt atât de fericit, Jean!

— Dar eu! spuse el, într-o revărsare de bucurie, trecându-şi mâna peste frunte.

L-am examinat la lumină. Înfăţişarea lui m-a umplut de nelinişte şi am înţeles de ce ezitasem mai înainte, în penumbră, să recunosc în el pe Jean Lebris, adevărat şi viu. Pielea uscată era întinsă pe pomeţii ieşiţi, care, sub efectul emoţiei, se aprindeau prea tare. De cinci ani, răul pe care-l combătusem altădată îşi dăduse frâu liber.

Dar Jean începuse să vorbească, cu micul tremur al vocii pe care-l dau marile satisfacţii:

— Am ajuns alaltăieri la Lyon, la regimentul meu. M-au demobilizat imediat. Am cerut să fiu dus la Noiret. El mi-a spus că eşti la Belvoux, că te-ai întors în ianuarie. Şi atunci am pus la cale această revenire nocturnă. N-am vrut nici să-ţi telegrafiez, nici să-ţi telefonez tot din cauza mamei. O indiscreţie, o stângăcie ar fi distrus-o! Şi, în sfârşit, voiam să evit zarva, întrebările, poveştile din ziare...

— O să aranjăm totul cum e mai bine. Nu-ți fă probleme, micul meu Jean. Fii liniştit.

— Ştii, am reluat contactul la Strasbourg... O aventură!... Oh, o aventură... Închipuie-ți: m-au răpit – acesta e cuvî-tul – dintr-o ambulanță germană!... Nu mai vedeam. Au profitat. Am fost dus nu ştiu unde. M-au îngrijit foarte bine. Erau medici, nu-i aşa, oameni care voiau să experimenteze nu ştiu ce tratament oftalmologic. Numai că nu mă țineau la curent cu nimic şi eu nu ieşeam din casă!... Noroc de băiatul acela – un servitor nemulțumit – care mi-a relatat victoria noastră, armistițiul, ocupația... Am plecat într-o seară, el şi cu mine. Am rămas în vagon multă, multă vreme şi m-a lăsat la podul Kehl. „Descurcă-te – mi-a zis. Eşti la Strasbourg. E plin de soldați francezi". Am spus cine sunt... Asta-i! Curios, nu?

— Curios, într-adevăr.

Dar îi răspunsesem mecanic. Jean îşi deschisese ochii şi eram încă năucit de surpriză. Ah, ochii aceia!...

Închipuiți-vă o statuie antică însuflețită, un frumos cap de marmură ridicându-şi pleoapele grele peste globurile ochilor fără pupile...

— Ce tratament ai urmat? l-am întrebat.

— Pentru ochi? Şi-i închise imediat. O, pansamente, probabil. Nu mi-am dat seama. Nu mi

se spunea nimic... Am impresia că eram un caz care oferea o particularitate captivantă, şi că m-au reţinut acolo ca să mă studieze... Iată-mă vindecat şi nu mai prezint niciun interes pentru ştiinţă...

— Vindecat, micul meu Jean?...

— În fine, vreau să spun că nu mai e nevoie să fiu îngrijit.

În aceste cuvinte răzbătea un strop de enervare şi, înainte ca discuţia să o ia pe alte făgaşuri, a fost între noi o scurtă tăcere destul de neaşteptată.

Am stat de vorbă până târziu în noapte. Aveam mii de lucruri să ne spunem. Când l-am convins să se culce, nu mai discutasem nici despre ochii lui orbi, nici despre ce i se întâmplase de la dispariţie până la întoarcerea la Belvoux.

Am adormit destul de greu şi nu ştiu cum să exprim starea bizară şi complexă în care mă găseam. Eram... eram – să fiu iertat – un fel de semn de întrebare uman. Mă gândeam mai ales la aceşti ochi de statuie, unici pentru mine de când viaţa făcea să-mi treacă prin faţă chipurile ei de suferinţă sau de stranietate.

II. Gestul revoltător

A doua zi am intrat devreme în camera orbului.

Tuşea groaznic. N-am făcut totuşi nicio aluzie la starea sănătăţii lui.

L-am ajutat să se îmbrace, ceea ce a fost uşor, căci, cu toată orbirea, Jean nu era neîndemânatic. Tinereţea cunoaşte astfel de miracole, şi, de altfel, bietul băiat se obişnuise cu infirmitatea sa.

L-am întrebat dacă-şi pierduse vederea îndată după rănire. Mi-a răspuns că da şi ca era orb de zece luni.

— Iată nişte ochelari negri, i-am spus. Cred că ai face bine să-i pui imediat... Din pricina mamei. Femeile sunt atât de impresionabile... Mă voi duce la ea îndată ce ora o va permite şi voi reveni să te iau. Dar... ea îmi va pune întrebări, Jean, şi aş fi vrut să pot să-i spun în câteva cuvinte... Uite, băiatule, nu ştiu să fiu diplomat! Să precizăm. Ce ţi s-a întâmplat? Ce ţi-au făcut?

— Exact ce ţi-am spus aseară!

— Nimic mai mult? Amănunte?... Hai, Jean!

— Nu, nimic mai mult.

Şi urmă pe un ton iritat:

— Am nevoie de repaus, de izolare. Rog să fiu lăsat în pace, să nu se ocupe nimeni de mine, să nu se vorbească despre mine!... Ştiu, ştiu! Voi fi privit ca un fel de Lazăr înviat din morţi... Ah, să fiu lăsat în pace, pentru Dumnezeu!

Merg totdeauna drept la țintă:

— Îmi dai voie să-ți examinez ochii?

— Am ajuns aici! strigă Jean cu nerăbdare. Şi tu! De patru zile, de când am pus din nou piciorul în Franța, n-am de-a face decât cu judecători de instrucție! Dacă ai şti cât m-au chestionat medicii militari!

— Adevărat? Şi la ce concluzie, au ajuns?

— Parcă ei ştiu! Gândesc că mi-au fost puse nişte aparate provizorii – ceva prealabil, pregătitor – şi că am fugit înainte de operația finală. Hai, uită-te! Uită-te dacă asta-ți face plăcere! Dar făgăduieşte-mi că nu vom mai vorbi despre asta. Sunt atât de obosit!

Îşi ridică pleoapele de pe ochii de Hermes şi l-am aşezat în plină lumină.

— ...Dar ochii tăi,, ochii tăi naturali? l-am cercetat eu cu înflăcărare.

— Suprimați. Enucleați. Gazele dintr-un obuz îi arseseră.

— Ai vrea să-ți scoți aceste... aceste piese, o clipă?

— Dar nu pot! Sunt fixe! Toți sunteți la fel...

— Fixe? Şi asta nu te incomodează?

— Nu numai că nu mă incomodează, dar mă

simt cu certitudine mult mai în voie de când mi-au fost puse aceste aparate.

— Cum?! Cum?!... La ce-ți servesc?

— La nimic, dacă vrei; dar umplu în mod plăcut un gol care mi-era penibil. Uite o comparație vulgară: au cumva efectul unor forme, al unor tipare bine ajustate. Şi mă opun categoric să fie atinse.

— Încăpățânarea o să-ți joace un renghi urât, Jean. E o idee maladivă, dă-mi voie să ți-o spun. Un corp străin instalat în orbită!... Haide, nu e posibil... Ar trebui să simți inflamația...

Totuşi, prin lupă, pleoapele apăreau extraordinar de sănătoase şi de curate; clipirile lor umezeau cu măsură suprafața cristalină şi imobilă a aparatelor. Această suprafață era de un alb-albăstrui. Cu ochiul liber părea perfect unită, dar grosismentul lentilei o arăta striată de dungi verticale. Semăna cu o papiotă de fir capilar, învelită într-un strat de email incolor e care lunecau pleoapele. Ipoteza „tiparelor" era acceptabilă; aceste papiote puteau să nu aibă decât funcția de a menține forma cavităților orbitelor până ce ar fi fost introduse acolo nu ştiu ce aparate definitive, fără îndoială proteze, ochi artificiali de un model nou. Dar faptul că aceste tipare erau fixe mă surprindea şi chiar mă... înspăimânta!

Am rămas pe gânduri.

— Haide! am zis. Fie! Şi aceşti nemți nu ți-au mărturisit intențiile lor. Ar fi fost cel dintâi lucru...

— Nu cred să fi fost nemți. Vorbeau o limbă necunoscută, şi îți jur, auzi, îți jur că nu ştiu unde mă aflam.

Uluirea mea nu se micşora.

— Vom relua această convorbire, i-am spus. Deocamdată o văd pe Césarine, bătrâna servitoare, trăgând draperiile. Doamna Lebris s-a sculat...

— Nu, nu vom relua această convorbire. Eşti un prieten bun, dragul meu Bare, dar te rog, te rog lasă-mă să gust din plin bucuria de a mă afla aici, în orăşelul meu, lângă mama, lângă tine... Nicio întoarcere în trecut! Niciun fel de relatări! Sunt aici, viu; asta să vă ajungă la toți. Şi tu, savantul, cercetătorul, ei bine... începu să râdă şi bâjbâi ca să-mi găsească umărul. Ei bine, lasă-mă-n pace!... Du-te acum, dragă prietene, şi întoarce-te iute! Şi-ți mulțumesc din toată inima!

** * **

În aceeaşi zi, cu puțin înaintea amiezii, după ce-mi făcusem vizitele de dimineață, mă plimbam prin cabinetul meu de lucru. Jean se întorsese la domiciliul matern, în mijlocul efuziunilor uşor de bănuit, dar gândul la incredibila lui aventură îmi sâcâia ignoranța.

Îmi place tot ceea ce este limpede. Tenebrele

mă irită. Taurul se înfurie când vede roşu; eu şarjez asupra culorii negre. A-mi pune o problemă este a pune o gamelă cu supă în faţa unui înfometat. Când simt că adevărul îmi scapă, nu mai trăiesc.

„Niciun fel de relatări", „vreau să fiu liniştit" – foarte bine. Jean Lebris avea dreptul la odihnă; de acord! Dar această sechestrare, aceste practici experimentale nu meritau o anchetă? Şi această anchetă ar face-o oare autorităţile franceze? Trebuiau lămurite împrejurările în care Jean Lebris dispăruse din ambulanţa saxonă, stabilite răspunderile, cerute sancţiuni, descoperiţi oamenii care-l îngrijiseră în felul lor şi verificat dacă, mai bine tratat, micul soldat nu şi-ar fi păstrat vederea... În sfârşit, mărturisesc, curiozitatea mea medicală era violent excitată şi aş fi dat mult ca să cunosc, scopul misterios urmărit de răpitorii lui Jean... Ştiam la ce să mă aştept de la indiferenţa administrativă – birouri, hârţogării. Lăsând lucrurile în voia lor, curând n-ar mai fi fost vorba de nimic, culpabilii ar fi rămas nepedepsiţi şi enigma fără răspuns. Aveam dreptul să sacrific justiţia şi adevărul inerţiei – aproape laşităţii – unui tânăr ursuz? Ah, acest caracter de mizantrop, aceasta timiditate, această, modestie morbidă! Cum să le înving? Cum să-l înving pe prietenul meu Jean?...

Fereastra camerei lui fusese deschisă şi-l vedeam, prin despicătura perdelelor mele, tatonând,

palpând mobilele familiare... Maică-sa era acolo, dar curând îl lăsă singur.

Jean luase penelurile, paleta... Vai! Le puse la loc, trist.

Ce avea să facă în viață? Familia Lebris nu era bogată. Această căsuță era singura lor avere. Ei ocupau doar primul etaj. Parterul era închiriat pălărierului, iar etajul doi rămăsese liber de mai multe luni... Ce viitor îi aştepta, în aceste vremuri de scumpete, ea bătrâna, suferind de reumatism acut, iar el orb!

Dar viitorul, pentru el, nu însemna, în scurt timp, sanatoriul?

Clopotele începură să bată, rar, de amiază. Prânzul meu se răcea pe masă... Eram preocupat de nu ştiu ce anomalie confuză... nu ştiu ce contradicție indefinisabilă între gesturile lui Jean Lebris şi faptul că era orb...

Îl urmăream cu privirea mergând prin cameră, cu precauție. Mâinile lui lunecau de-a lungul şemineului, cercetau suprafețele, recunoşteau contururile... Una dintre mâini se îndreptă deodată către buzunarul de la vestă, şi gestul pe care-l făcu era atât de natural, atât de firesc încât, pentru moment, n-am avut senzația unui fenomen neverosimil...

Totuşi, când suprema vibrație a clopotului se

stinse peste oraş, eram încă încremenit în aceeaşi atitudine...

La ultima bătaie a amiezii, Jean Lebris, orbul, îşi privise ceasul şi-l potrivise.

III. Adorabila Fanny

Ce-nsemna asta?

„Jean a minţit, mi-am spus. Vede perfect. Cum? Fără ochi? Cu aceste obiecte? Haida-de! E imposibil! M-am înşelat, probabil. N-am văzut bine. Şi-a scos ceasul şi l-a potrivit pipăind acele, după ce a luat sticla; nimic mai uşor, oricine ştie unde se află amiaza pe cadranul ceasului faţă de inel... Şi totuşi, nu, privea cu atenţie... Asta cere o confirmare.

Să te mintă? De ce? Dacă ar avea într-adevăr aparate vizuale, dacă ar purta, sub sprâncene, minunăţii atât de preţioase încât să-i înlocuiască ochii, ar fi atât de egoist, atât de prosteşte sălbatic încât s-o ascundă?"

La această întrebare, o voce interioară îmi răspundea: „Da". Şi nu fără ironie îmi dădeam seama cu cât îmi apărea Jean Lebris mai puţin pur, mai puţin perfect de când nu mai era mort. Întoarcerea printre noi îl despuiase de o aureolă şi mă simţeam incapabil să păstrez celui viu cultul pe care-l hărăzisem memoriei sale. Defectele lui erau mici, recunosc, dar morţii sunt zei.

„Pe de altă parte – îmi spuneam în gând – există comedii pe care privirea unui medic le dejoacă în mod sigur. Nu-i uşor să te prefaci orb şi nu m-aş fi lăsat înşelat!... E adevărat că, puțin mai înainte, eram obsedat de o suspiciune foarte vagă... Trebuie să fac o încercare".

Abia luasem această hotărâre, că o rază de soare pătrunsese în cabinetul meu.

Jean, în fundul camerei sale, era cu fața spre mine. Fereastra lui era încă deschisă. Am deschis-o şi pe a mea, fără zgomot şi am prins raza într-o mică oglindă de buzunar. Un cerc zburdalnic tremură pe fațada umbrită, apoi pe peretele din fundul camerei şi se aşează ca o mască de lumină, pe chipul lui Jean Lebris...

Nici omul nu clinti, nici ochii lui nu clipiră.

Atunci? Ce să cred?...

Eram perplex. Cel mai cuminte era să păstrez deocamdată tăcerea. Orice-ar fi fost, secretul lui Jean nu atingea cu nimic onoarea lui militară. De la un capăt la altul al războiului, el se purtase vitejeşte. Căzut sub ochii şefilor săi, în timpul unei retrageri comandate, făcea parte dintr-un contingent acum demobilizat; pacea urma să fie încheiată; era liber; şi, slavă Domnului, îl cunoşteam destul ca să ştiu că, dacă exilul se prelungise pentru el, asta se întâmplase împotriva voinței lui.

A trebuit să aştept cincisprezece zile până la întâmplarea, care mi-a dezvăluit adevărul.

Adevărul! El depăşea tot ceea ce putea să prevadă imaginaţia mea! Revelaţia ar fi trebuit să mă exalte, să mă transporte de entuziasm şi să mă lase ca şi cum aş fi fost un biet medic din evul mediu căruia i s-ar fi dezvăluit invenţia radiografiei sau a telegrafiei fără fir... Desigur, nu voi spune că spiritul meu a rezistat ameţelii. Când am înţeles imensitatea descoperirii, m-am cutremurat... Dar omul e făcut astfel încât inima îl guvernează; a mea palpita atunci de o dragoste născândă şi nimic nu mă putea pasiona mai mult decât adorabila Fanny.

Fanny!

Mâna îmi tremură când îi scriu numele... Nu credeam că există pe pământ o creatură atât de seducătoare şi, la început, gândeam că sunt singurul care e atras de farmecul ei, prin mecanismul secret al afinităţilor... Trăisem până la treizeci şi cinci de ani fără să cred în dragostea pe care o cântă poeţii. Trecusem printre femeile timpului meu cu gura încleştată şi privirea dură, fără ca vreuna să mă fi atras. Aceasta abia apăruse şi făcuse din mine servul ei avid şi pasionat... Puţin mai târziu, cu tot atâta orgoliu cât gelozie, mi-am dat seama că Fanny era pentru toţi ceea ce era pentru mine şi că tinereţea ei strălucitoare stăpânea peste univers...

Fanny! Fanny!

A fost ca un presentiment.

Cam la două săptămâni după întoarcerea lui Jean, doamna Lebris, preocupată pe drept cuvânt de sănătatea fiului său, îmi ceruse să-l consult. Eram în camera orbului. Se însera. Auzeam deasupra noastră zgomot de paşi şi lunecarea unor obiecte grele târâte pe podea...

— Ei bine? spuse doamna Lebris, la sfârşiul consultului.

— Ei bine, am răspuns, disimulându-mi gândul adevărat, nu e foarte neliniştitor, dar aerul înălţimilor mi se pare indicat...

— Niciodată! strigă Jean. Să părăsesc Belvoux! A, nu! Vine primăvara şi aerul de aici nu e rău. La toamnă, dacă vrei, putem merge undeva pe lângă Nisa – la Cannes, de pildă...

„La toamnă... mă gândeam. Unde vei fi tu la toamnă, sărmanul meu Jean."

— Până atunci, reluă el, cu toată stima pe care ţi-o port, doctore, nu ne vom mişca şi vom face economii.

Ce psiholog, ce ghicitor îmi va explica de ce eram distrat, de ce, cu toată mâhnirea mea, cu tot dezastrul patologic pc care mi-l dezvăluise ascultarea, ciocăniturile din plafon se repercutau în adâncurie fiinţei mele şi-mi acaparau o bună parte din atenţie?

— O, economiile..., ripostă doamna Lebris, acum, când am închiriat etajul doi...

— În vremurile astea, mamă, o mie opt sute de franci nu înseamnă mare lucru!

— Ah, am făcut eu. Aţi închiriat?

— Desigur, exultă bătrâna doamnă. Datorită domnului Puysandieu. Ne-a adus două chiriaşe încântătoare, din Lyon.

— Din Arras, rectifică Jean, dar s-au refugiat la Lyon in timpul războiului. Toată averea lor a fost distrusă. Căutau o locuinţă mai la ţară. Puysandieu publicase anunţuri pentru apartament în ziarele lyoneze. O mie opt sute de franci, mobilat, era rezonabil. Aceste doamne au venit să-l viziteze azi dimineaţa şi rămân. Dar aud că se modifică decorul... Fiecare cu gustul şi cu ideile lui!

— Doamna Fontan s-a întors la Lyon, spuse doamna Lebris. Nu se va întoarce decât mâine, cu bagajele. Domnişoara Grive aranjează lucrurile pe sus.

— Domnişoara Grive? am întrebat.

— Nepoata, spuse Jean. Şi doamna Fontan – mătuşa. Domnişoara Grive este tânăra fată care domneşte, doamna Fontan femeia cumsecade care vede de casă. Vrei să vezi copila, Bare? Nimic mai simplu: ia masa cu noi. Mama te invită. Nu-i aşa, mamă?

— Cu multă plăcere! se precipită doamna Lebris, cu teama vizibilă că jigoul e prea mic, iar claponul prea zvelt.

Am găsit un pretext oarecare ca să refuz şi m-am retras, credincios consemnului pe care mi-l impusesem, adică fără să abordez în vreun fel, mai mult decât în zilele precedente, tema incredibilei orbiri a lui Jean Lebris.

Domnişoara Grive cobora scara de la etajul doi, într-o învolburare de muselină. M-arn lipit de zidul palierului, cuprins de o tulburare plăcută, cu un salut stângaci şi maşinal... Şi când am ajuns acasă mi s-a părut că asta se petrecuse printr-un farmec şi că o baghetă magică mă transportase instantaneu de pe palierul doamnei Lebris în cabinetul meu...

Fanny, nu sunt decât un laş mizerabil. În zadar îmi concentrez toată energia ca să-mi şterg din memorie chipul tău fermecător; m-ai însemnat cu pecetea ta arzătoare şi-i simt dulcea rană din acel crepuscul în care te-am întrezărit, prea-scumpa mea, din acea noapte pe care am petrecut-o în febra unei uimiri şi a unei bucurii nesfârşite, repetându-mi cu voce tare că iubesc, iubesc, iubesc!... Ah, minunată şi groaznică amintire! Fanny, aurie Fanny, coborând spre mine, uşoară şi suplă, în vălurile părului şi ale muselinelor tale, aşa cum Diana luneca spre Endymion... Te iubesc şi acum, vai!

Am revăzut-o a doua zi, când m-am dus să-l

iau pe Jean la plimbare.

Căci doamna Lebris, neputincioasă, nu putea să slujească de călăuză fiului său; Césarine avea alte treburi, aşa că hotărâsem să-i consacru lui Jean Lebris o oră pe zi. Când bolnavii nu-mi dădeau acest răgaz şi domnul Puysandieu nu mă putea înlocui, prietenul meu Jean îndrăznea să iasă singur pe o potecă de pădure pe care o cunoştea foarte bine şi ale cărei margini le depista cu vârful bastonului. Pădurea începea chiar în spatele casei Lebris şi se pare că tocmai această vecinătate o hotărâse pe domnişoara Grive să se stabilească acolo pe timpul verii.

Nu ştiu ce amănunt de amenajare provocase prezența ei la proprietăreasă când m-arn dus şi eu acolo.

Doamna Lebris mă prezentă.

În ajun abia avusesem timp s-o zăresc. Nu-i cunoşteam încă decât frumusețea, grația mişcărilor, privirea catifelată a ochilor ei cenuşii şi parfumul de trandafiri pe care-l adia... Vocea ei suna ca un cântec.

Am pălit şi am început să tremur. Căutam în mine pe cel care nu mai eram. Aş fi vrut să fug, dar şi să n-o mai părăsesc niciodată.

— Am venit..., am îngăimat. E pentru plimbarea lui Jean...

Jean ieşise. Era târziu. Crezând că n-am putut scăpa de obligaţii, se resemnase să se lipsească de mine. Césarine, care-l condusese până la liziera pădurii, se întorcea.

— Ai să-l ajungi repede, spuse doamna Lebris. Va fi atât de mulţumit!

— O, doamnă, de ce nu mi-aţi spus nimic? îi reproşă domnişoara Grive. L-aş fi însoţit pe fiul dumneavoastră...

Spuse asta pe un ton plin de omenie, atât de simplu, atât de mişcător încât bietei mame i se umplură ochii de lacrimi. Şi spuse asta cu o voce mângâietoare, care părea să împrumute celor mai banale cuvinte blândeţea pasionată a celui mai tandru jurământ!

Am plecat, cu inima palpitând, beat de fericire. Natura mă înconjura cu promisiuni. Nu văzusem niciodată ceva mai plăcut ca această potecă năpădită de ierburi nebune, mărginită de movile înverzite. Soarele, strălucind prin frunzişul tânăr, părea că dă o serbare numai pentru mine. Florile n-aveau culori vii, păsările n-aveau pene decât ca să mă felicite. Primăvara nu stăpânea decât din pricina dragostei mele. Şopteam: „Sunt fericit! Iubesc! Mulţumesc, margaretelor, mulţumesc, ciocârlie, mulţumesc, mulţumesc soare, azur, fluturi... Bravo, sunteţi foarte drăguţi!" Şi-mi purtam inima ca pe un potir!

Totuşi acest sfârşit de ziuă era, la drept vorbind, mai mult estival decât primăvăratic. O căldură prematură cocea pământul, şi, ca un enorm munte de zăpadă strălucitoare, un nor monstruos acoperea cerul spre sud-vest.

Mergeam. Deodată, ieşind din reverie, mi-am spus că Jean Lebris se îndepărtase ciudat de repede... Sau poate o luase în altă direcţie? Poteca se bifurca îndărătul meu; puteam presupune că orbul se hazardase...? Nu. Bifurcarea făcea un cot spre stânga, şi eu ştiam că Jean îşi pipăia drumul cu bastonul de-a lungul talazului din dreapta... Cel puţin aşa îmi spusese. Dar, la urma urmei, trebuia oare să-l cred? Întâmplarea cu ceasul mă obseda.

M-am oprit. Nu se auzeau decât freamătul pădurii în calmul furtunos al spaţiului şi, mai departe, murmurul înăbuşit al orăşelului. Mi-am reţinut o chemare; jocul meu, dimpotrivă, era tăcerea. Jean se credea singur în mijlocul desişurilor; să-l găsesc furişându-mă, să-l spionez, iată planul; să-l aştept, la nevoie, în urmă, la bifurcare, fără să fac zgomot, poate chiar fără să mă arăt...

Deodată mi s-a părut că aud, în faţă, sunetul aspru şi sacadat al unui acces de tuse...

Am înaintat cu prudenţă.

Soarele cobora. Sub bolta frunzelor, umbra se lăsa încet, încet. O broască ţestoasă s-ar fi putut ţine

după mine.

În sfirşit, l-am văzut pe Jean Lebris. Cu spatele la mine, stătea pe un copac doborât, alături de cărarea ce şerpuia acum de-a dreptul prin pădure.

Încet, căutând muşchiul ca să păşesc pe el, am ajuns la adăpostul unui tufiş des. De acolo, cu toate că mă aflam tot în spatele lui Jean, am putut să mă conving că el examina ceva. Ce anume? Poziţia mea şi umbra crescândă mă împiedicau să-mi dau seama. Totuşi acel lucru, mânuit, făcea un zgomot metalic...

La orizont se auzi un tunet. Căldura excesivă crea una dintre acele ambianţe neospitaliere în care trupul omenesc se uimeşte şi se sperie, ca şi cum ar fi la începutul unor perioade irespirabile.

Mi-am scos batista ca să-mi şterg fruntea; briceagul meu căzu pe o piatră. Jean Lebris ţâşni în picioare, întorcându-se spre mine.

— Cine-i acolo? spuse el, cu o voce tăioasă.

Stupefacţia mea nu se poate descrie. Mă privea *prin masa opacă a tufişului, şi ochii săi ficşi, ochii săi enigmatici,* luceau cu o slabă luminescenţă*!*

Nu ştiu ce m-a uluit mai mult: să văd pe chipul lui aceste două lumini, să fiu fixat de ele cu tot obstacolul care ne separa sau să constat că acest om, care mă privea şi care mi-era prieten, nu mă

recunoştea!

— Cine eşti? Ce vrei? reluă el, pe un ton ameninţător. Răspunde sau trag!

Am văzut atunci obiectul pe care-l mânuise: un revolver, îl îndrepta spre mine cu o incontestabilă precizie.

Ne despărţeau cel mult douăzeci de metri.

Am spus foarte apăsat şi nu fără gravitate:

— Sunt doctorul Bare! Nu-ţi fie frică, Jean.

Făcu un gest contrariat, aproape furios şi băga arma în buzunar.

Eram lângă el.

— Micul meu Jean, i-am spus cu afecţiune, nu poţi să păstrezi secretul doar pentru tine. Ai nevoie de ajutor. Te temi de primejdii şi, dacă judec după emoţia care te-a încercat şi care te-a trădat fără voie, dacă mă iau după mijloacele radicale pe care nu eziţi să le foloseşti împotriva indiscreţilor, aceste primejdii sunt redutabile. Nu crezi că ai nevoie de un aliat? Vei putea oare, fără sprijin, să ascunzi tuturora... particularitatea al cărei... sediu eşti? Crezi că te poţi apăra, cu propriile tale puteri, împotriva curioşilor şi împotriva... duşmanilor?... Căci, nu-i aşa... bănuiai că îndărătul tufişului e un duşman?

După o clipă de sumbră meditaţie, Jean îşi ridică spre mine ochii goi şi fosforescenţi.

— Dragul meu Bare, spuse el, îți dau cuvântul meu că singura rațiune a tăcerii mele este că nu vreau, nu vreau cu niciun preț să fiu tratat ca un fenomen, ca un exponat de vitrină, ca un monstru pe care medicii şi savanții şi-l trec unul altuia.

— Nu medicul, ci prietenul îți vorbeşte!

— Dă-mi cuvântul, la rândul tău...

— Totul va rămâne între noi, Jean, dacă doreşti. Şi totuşi mi se pare... Ştiința...

— Lasă ştiința în pace. Ştiu că nu mai am mult de trăit. Nu protesta: auscultarea ți-a spus-o. Ei bine, vreau să-mi sfârşesc zilele în linişte.

— Fie. Îți dau cuvântul meu de onoare că voi păstra secretul.

— Când nu voi mai fi, vei face cum vei crede. Până atunci să fim bine înțeleşi: nu vei vorbi despre aventura mea absolut nimănui.

— Ți-am făgăduit, Jean.

Îşi închise pleoapele o clipă ca să se reculeagă. Ele apărură uşor trandafirii, prin transparență.

IV. Aventura lui Jean Lebris

Jean Lebris vorbea:

— Ultima viziune pe care am avut-o... Da, Bare, spun într-adevăr „viziune”... vei înțelege mai

târziu. Ultima oară când am văzut lucrurile aşa cum le vezi tu însuţi, solide şi colorate, era într-o câmpie mlăştinoasă, la nord de Dormans.

Compania mea se rătrăgea sub obuze. Îndărătul nostru, câmpia urca, şi orizontul, foarte apropiat, se profila pe cer ca un zid. În faţa noastră, copaci mari limitau preeria, formând o pădure stufoasă care se întindea fără capăt, la dreapta şi la stânga. Cred că pe acolo curgea un râu.

Alergam, înconjuraţi de şuierături şi bubuituri. Copacii zburau în ţăndări, frunzişul lor se zbuciuma de suflul proiectilelor. Obuzele, dese, făceau să izbucnească vulcani pretutindeni; văzduhul brutalizat ne buscula. Era un adevărat infern, în care mieuna o legiune de pisici invizibile, turbate, jupuite de vii, arse cu apă clocotită. În asemenea momente, totul pare viu.

Camarazii mei se prăbuşeau. Împinşi de vechiul instinct care a supravieţuit invenţiei marmitelor, ne grăbeam spre pădure... N-am ajuns acolo.

Totul mă face să cred că în faţa mea a explodat un obuz... N-am văzut nimic, n-am simţit nimic. A fost nefiinţa bruscă. Şi nu pot să-ţi spun cât timp am rămas acolo, culcat în iarba înaltă.

Mi-am recăpătat conştiinţa odată cu senzaţia unei înţepeneli extrem de dureroase. Imobilitatea mi

s-a părut culmea fericirii şi am rămas multă vreme într-o stare de slăbiciune şi de toropeală, din adâncul căreia auzeam tunând comanda. Apoi sentimentul primejdiei se preciză înăuntrul somnolenţei mele; natura, din ce în ce mai imperioasă, îmi poruncea să mă scutur din amorţeală; eram poate grav rănit; poate că sângele mi se scurgea dintr-o rană neştiută...

Era o noapte neagră, fără lună, fără nicio stea. Cu eforturi supraomeneşti, am putut să-mi găsesc bricheta într-un buzunar al vestei, dar, înainte de a o întrebuinţa, o idee îngrozitoare mi-a străbătut creierul: tunul bubuia; auzeam cum se încrucişează deasupra mea traiectoriile obuzelor eram deci în mijlocul unei bătălii şi totuşi nicio sclipire nu lumina noaptea, nici într-o parte, nici în cealaltă.

Cu o mişcare bruscă, am aprins bricheta...

Nicio flacără.

Am apucat febril fitilul... O arsură m-a avertizat că sunt orb.

Ochii mă făceau să sufăr, într-adevăr, dar trupul îmi era în întregime atât de dureros încât nimic, până atunci, nu-mi indicase punctele cele mai grav atinse.

M-am pipăit ca un om care se teme că s-a pierdut pe el însuşi. M-am ridicat, am făcut doi paşi, mâinile mele se recunoşteau deget cu deget. Mi le-am

trecut peste față şi n-am simțit nimic oribil: mustața pârlită, genele arse... înțepături pretutindeni. În rest, o migrenă de neînchipuit şi această oboseală care îmi rupea muşchii în toate ascunzişurile trupului.

Dar era oare noapte cu adevărat? Posibil...

Iarba era acoperită cu rouă. Trebuia să fie dimineață.

Mirosul înțepător al exploziilor plutea peste câmpie. Se auzeau gemete. Mi-am chemat camarazii pe nume. Nimeni nu mi-a răspuns.

Atunci, la suflul brizei, freamătul pădurii m-a ajutat să mă orientez. Franța liberă era într-acolo...

Şi deodată, un zgomot surd şi continuu, de neconfundat, crescu dinspre vest. Ascultam. Era zgomotul artileriei pe drumuri, un tunet care creştea de la nord spre sud. Inamicul continua să înainteze?!

Am încercat să mă târăsc spre pădure, în patru labe. Era ceva deasupra puterilor mele, şi chiar dacă întreaga câmpie n-ar fi fost brăzdată de pâlnii de obuze şi presărată cu cadavre tot n-aş fi ajuns. Golindu-mi bidonul fără să-mi potolesc setea, m-am lungit cu fața în răcoarea ierbii şi m-am lăsat în voia sorții.

Îmi amintesc că m-am pomenit ghemuit şi urlând, după ce nu ştiu ce zgomot mă trezise din năuceală.

Într-adevăr, se auzeau voci; oameni vorbeau între ei la oarecare distanță.

Veniră. Erau nemți. Am fost aşezat pe o brancardă şi m-am simțit dus. M-au băgat cu brancardă cu tot într-un automobil; amorțeala m-a cuprins din nou... După un timp m-am pomenit într-un pat, cu capul înconjurat de bandaje. Canonada se îndepărtase.

Mirosul farmaceutic, murmurele dimprejur, zgomotele de afară... „O ambulanță" – mi-am spus. Dar eu, care găsisem puterea de a striga pe câmpie, eram prea slab acum ca să spun un cuvânt; mi-au pus, în germană, întrebări de circumstanță, la care n-am putut să răspund, cu toate că simplitatea lor îmi îngăduise să le înțeleg.

N-am să-ți descriu, una câte una, primele mele impresii de orb şi de prizonier. Iată numai esențialul:

După supozițiile mele, am ajuns la ambulanță în amurg. Atât cât puteam să-mi dau seama, fusesem instalat într-o sală cuprinzând un mare număr de răniți. După tăcerea de afară, ca şi după respirația celor care dormeau, mi-am dat seama curând că era noapte. Un orologiu bătea orele. Am ațipit din nou.

La miezul nopții, am fost trezit de paşi şi de şoapte. Cuvintele „Franzose", „Augen", „drei tausend marken" *mi-au izbit urechile. Vorbeau doi.*

Unul repeta mereu: „So! so!*”. „Francez”, „ochi” — cuvintele acestea păreau să se refere la mine... Dar ce rost avea suma de „trei mii de mărci”?*

„Da ist der Kamerad!*” – spuse una dintre voci.*

Şi, cu un accent îngrozitor, mi se adresă în franceză:

— Cum îți merge, pătrâne? Te tugem într-un log pun. Also, also, fei fi pine vintecat... Nu vrei să forbeşti? Ach. Sehr gut! Ludwig, och*!*

Mulțumirea îl făcea să exulte. Într-o clipă mi s-a pus căluş şi am fost legat burduf. Am fost mutat de pe pat pe o targă. Automobilul care a înghițit-o de astă dată era atât de discret încât numai mişcarea lui m-a făcut să-i ghicesc natura şi iuțeala.

Am impresia că am mers mai multe ceasuri. Apoi am fost îmbarcat într-un vagon care mi s-a părut că se târâie la nesfârşit. Din toată această perioadă mi-a rămas o amintire foarte vagă. Oboseala îmi copleşea trupul şi indiferența îmi adormea gândurile. Explozia obuzului mă zguduise violent sau, ceea ce e foarte posibil, mi se administrase o substanță abrutizantă. Căci uitasem să-ți spun: pe drum mi se dăduseră cele mai atente îngrijiri; o mână expertă îmi schimba pansamentele, mi se dădea să beau doctorii cu toată blândețea posibilă şi toată lumea avea o atitudine prevenitoare. Dar nimeni nu-mi adresa un cuvânt şi nimeni nu

vorbea în vagon. O prezență continuă veghea lângă mine, tăcută şi serviabilă.

Unde m-au dus? Care era ținta acestei călătorii interminabile? Pot să certific, acum, că era o casă pierdută în pădure. Dar în ce regiune a Europei centrale? Nu ştiu şi, fără îndoială, n-am să ştiu niciodată.

Brusc mi s-a părut că mă trezesc. Înțelege-mă: aveam iluzia că mă trezesc într-adevăr, după ce visasem coşmarul câmpiei, al obuzului, al ambulanței şi al călătoriei.

Eram într-o cuşetă. O mare linişte urmase uruitului trenului. Cineva îmi sprijinea capul, şi simțeam o căldură alunecând peste ochii mei. „E o lumină puternică – îmi spuneam –, un fascicul care trece de la un ochi la altul. Mă examinează".

În jurul meu, câteva persoane discutau cu aprindere. Am înțeles mai târziu că era modul lor obişnuit de a discuta şi că limbajul lor impenetrabil – gutural, cântător, apăsat – se caracteriza prin ardoarea debitului şi o mare risipă de vociferări. Fără să-i văd, îi ghiceam gesticulind, strâmbându-se. Dar acest limbaj avea asprimi care mă derutau. Un idiom balcanic? Poate. Astăzi, cu toate că e o ipoteză romanțioasă, aş opta mai curând pentru o limbă fabricată, gen Volapük *sau* esperanto*.*

Mi-am acoperit ochii cu mâinile.

— Ce vreți? Ce-mi faceți? am întrebat. Cine sunteți? Spuneți-mi unde sunt.

Două mâini afectuoase le apucară pe ale mele şi vocea unui om tânăr – o voce liniştitoare, simpatică, timbrată – îmi răspunse într-o franceză impecabilă:

— Domnule Lebris, n-aveți nicio grijă. Sunteți înconjurat de prieteni. Această casă este o casă a ştiinței. Considerați-o, în ceea ce vă priveşte, drept o clinică de oftalmologie. Eu sunt medicul dumneavoastră şi – o spun nu din vanitate, ci pentru a vă asigura – mă bucur de oarecare reputație.

— Dar, domnule maior, încă o dată, unde mă aflu?

— Nu sunt militar, protestă străinul cu un surâs pe care l-am auzit. Spuneți-mi... spuneți-mi doctorul Prosope.

— Grec? Turc? Austriac? Bulgar? am întrebat cu o spaimă intuitivă.

— Ştiința n-are patrie, domnule Lebris. Ce vă pasă? Dar, Dumnezeule, liniştiți-vă! Ce vă trece prin cap?...

Mâna lui puternică o strângea pe a mea. Adăugă solemn:

— În numele colaboratorilor mei aici prezenți, vă jur că, medical vorbind, nu avem față de

dumneavoastră decât intenții frățeşti şi miloase. Tot ce vom putea face pentru a vă ajuta, pentru a vă ameliora situația va fi făcut.

Dar eu îmi aminteam modul brutal în care fusesem scos din ambulanță şi, cu toate protestele, caracterul clandestin al aventurii mă făcea să mă-nfior.

— De ce... agenții dumneavoastră m-au ales pe mine dintre toți răniții de acolo?

— Cazul dumneavoastră se numără printre cele care ne interesează.

— Cazul meu... Nu mi se pare faimos...

— Vom vedea. Nădăjduiți, domnule Lebris. Şi să fim prieteni.

Dragul meu Bare, există accente care nu înşală. În definitiv, oamenii aceştia n-au făcut oare totul ca să-mi salveze vederea? Şi, neputând să mi-o păstreze, n-au crezut oare, cu deplina sinceritate a unei aberații, că... Dar să nu mergem atât de iute.

Am trăit trei săptămâni, tratat şi îngrijit admirabil, în acest colț de lume care nu mi-e cunoscut. Aveam o cameră bine aerisită. Mă slujeau servitori furişați şi muți. Doctorul Prosope stătea îndelung de vorbă cu mine şi era o bucurie să-l aud, căci el vedea lucrurile de sus şi le cunoştea, le cunoştea!... Totuşi nicio ştire despre război; doctorul pretindea că se dezinteresează de el, ca de un

eveniment îndepărtat – îndepărtat din toate punctele de vedere. Şi, când i-am cerut să-i scrie mamei ca s-o liniştească, mi-a spus, simplu, că pentru moment e imposibil. Zadarnic îmi încordez memoria, nu-mi amintesc să mă fi minţit vreodată... Dar a tăcea, a nu-ţi dezvălui anumite gânduri nu înseamnă a minţi? În fine, ce ştiu eu? Cine este acest om la urma urmei?... Avea atâta nevoie de încrederea mea, de bunăvoinţa mea...

Într-o zi mi-a spus după tratamentul matinal:

— Bietul meu Lebris, nu sunt mulţumit. Nu merge, cum aş dori, cu ochii ăştia.

Trebuie să-ţi spun, Bare, că mă aşteptam să rămân orb toată viaţa şi că aceste cuvinte nu mi-au făcut prea mare impresie.

— Vezi dumneata, reluă Prosope, cel mai bine ar fi să te debarasez de ei. Nu pot decât să-ţi dăuneze, alterând părţile învecinate. De altfel – n-aş vrea să-ţi dau speranţe prea mari –, mi se pare că, după aceea, am putea, într-o oarecare măsură, să-ţi îndulcim infirmitatea.

— Ce spuneţi? Odată ochii duşi, doar diavolul...

— Totul depinde de ce vom găsi îndărătul ochilor. Înţelegi? Totul va depinde de starea nervilor optici. În sfârşit, o să mai vorbim, Lebris. Deocamdată te sfătuiesc să te scapi de ei. E o

necesitate, prietene. Insist. Mâine dimineaţă, de acord?

Am consimţit de bunăvoie. De câtăva vreme, ochii mei inutili deveniseră grei, arzători; mi se păreau dilataţi, şi suferinţa aceasta mă făcuse câteodată să doresc ceea ce mi se propusese, De altfel, repet, Prosope îmi câştigase încrederea... Şi casa era atât de liniştită! Niciodată un strigăt, niciodată un vacarm suspect. În ceasurile de lene şi de nostalgie, când mă gândeam la frumoasa Franţă, pe care ochii mei n-aveau s-o mai revadă – fără o minune în care nu credeam de loc –, şi chiar când pândeam zgomotele închisorii mele pentru a încerca să ghicesc ce se întâmplă, nu distingeam decât rumoarea muncii şi a păcii. Deseori motoare se învârteau; un uruit de atelier răzbătea prin pereţii clădirilor. Dar totul era calm, blajin, odihnitor...

A doua zi nu mai aveam ochi.

Ieşind din anestezie, cum mă lăsam prins de o tristeţe instinctivă, Prosope îmi spuse cu un straniu entuziasm că operaţia se desfăşurase în cele mai bune condiţii şi că totul favoriza tentativa despre care-mi vorbise.

— Nervii optici sunt intacţi. Să lăsăm să se cicatrizeze. Lebris, eşti născut într-o zodie norocoasă. Vei fi asociat la cercetări senzaţionale!

Mai târziu mi-a spus că nu era de loc sigur de

reuşita tentativei; cred că nu spera decât un rezultat indicativ, dar trebuia să mă încurajeze. În orice caz, cu toate că-l copleşisem cu întrebări, n-am obținut de la el nicio lămurire despre fondul problemei, şi poți să-ți închipui câte supoziții se îmbulzeau în capul său! M-am oprit succesiv la ideea unei grefe, apoi la aceea a unei invenții optice. Mă vedeam prevăzut când cu ochii unui animal oarecare, când cu pupile artificiale, opera unui optician genial... Dar, oricum, mă vedeam văzând*! Prosope nu-şi pusese nădejdea în integritatea nervului optic?...*

Mă consideri, probabil, foarte credul, prietene. Dar dacă ai şti ce înseamnă pentru un orb acest mic cuvânt „a vedea”!... De altfel, ceea ce s-a petrecut nu este mai extraordinar, mai prodigios decât vederea artificială?

Dacă vrei, am să-ți înşir, altă dată, cel puțin atât cât mi-am putut da seama şi cât îmi amintesc, toate pregătirile la care am fost supus: măsurători, mulaje ale orbitelor şi, în sfârşit, prezentarea a două corpuri perfect netede, care se adaptau perfect în locaşurile lor. Le-au scos aproape imediat. Încercarea lor avusese loc în prezența mai multor persoane nu se sfiau să vorbească mereu, în limbajul lor păsăresc, şi în ziua aceea nu Prosope mi-a cerut să-i spun impresiile, ci un bătrân a cărui voce pițigăiată părea să iasă dintr-o caterincă. În franceză? Desigur, dar fără mlădiere şi cu toate intonațiile volapükului

misterios. I-am spus că cele două bule nu-mi provoacă nicio senzație penibilă şi am înțeles că răspunsul meu îl umple de satisfacție.

După câteva zile rn-au adormit pentru a doua oară.

Prima dată, trezirea fusese însoțită de fenomene pe care le cunoşti, fără îndoială: iluminări, fulgerări şi alte năzdrăvănii, determinate de reacția celor doi nervi optici, pentru că acesta este modul lor de a suferi şi pentru că fuseseră separați de ochii mei inutili. Aşa că a doua oară, când vaporii de eter începură să se risipească şi când luminozitățile îmi apărură sub formă de linii şi cețuri, m-am gândit pur şi simplu că o cauză similară avea efecte analoge.

Dar, încet, încet, pe măsură ce ieşeam din neantul provocat, propria mea materie se regăsea prin simțuri. Mă simțeam întins, cu ochii închişi sub un bandaj gros... Şi totuşi...

„Nu, nu! – îmi spuneam. Nu sunt încă treaz! Dimpotrivă, trebuie să fiu cufundat în adâncurile somnului reparator! Sunt jucăria unei fantasmagorii şi asta... asta nu poate fi decât rezultatul deturnat al unei dureri, al unei dureri pe care anestezia mă împiedică s-o simt, este repercusiunea nervoasă a unei acțiuni chirurgicale: o înțepătură, o tăietură tradusă în halucinație!... Ce naiba, ochii mei nu-s închişi? N-am un bandaj pe ochi?...

Eroare. Eram indiscutabil treaz, conştient, lucid şi zăream în faţa mea, în picioare, luminoasă, o fiinţă înfricoşătoare şi fantastică.

V. Minunea

— Închipuie-ţi, continuă Jean Lebris, o formă omenească alcătuită dintr-o împletitură de fire mai mult sau mai puţin groase – un fel de reţea incandescentă, arzând violet şi reproducând, prin încrucişările şi ramificaţiile ei aeriene, aparenţa anatomică a unui semen de-al nostru. Parc-ar fi fost un om construit ca o rădăcină luminoasă de copac – un om rămuros al cărui creier îrni apărea ca un bloc de lumină pufoasă şi a cărui măduvă se alungea, luminescentă, ca un tub Geissler în acţiune.

Spectrul se mişca. Liniile lui erau parcă trasate cu fosfor pe o tablă neagră. Am remarcat între ele (unele erau mai subţiri ca nişte fire de păr) un fel de nebulozitate violacee care, umplând golurile, împlinea contururile structurii şi desena cu estompa volumul unui individ.

— Ce văd? am strigat, cuprins de oroare.

Atunci, în partea de jos a feţei, plasele fosforescente încep să se dilate şi să se contracte; cele ale gâtului se activară şi ele, în timp ce luminozitatea creierului se intensifica în stânga frunţii. Şi toate aceste filamente luceau acum mai puternic, ca jeraticul când sufli deasupra.

Aplecat peste mine, spectrul îmi vorbea:

— Vezi? Vezi?... E adevărat, Lebris?

— Da, am răspuns, recunoscând vocea doctorului Prosope. Văd un spectacol inimaginabil prin pleoapele închise şi prin bandaj.

— Eşti sigur? Spune-mi, spune-mi ce vezi...

I-am spus. Şi am avut surpriza suplimentară de a-l vedea executând câteva piruete. Alţii ar fi căzut în genunchi ca să-i mulţumească Domnului, Prosope, mulţumit de soartă, dansa tango.

— Aveţi milă, explicaţi-mi..., l-am implorat.

— Imediat. Aşteaptă o clipă. Trebuie să-i anunţ...

Am văzut forma bizară a lui Prosope micşorându-se rapid, pivotând (uşa pocni), schimbându-şi înfăţişarea datorită perspectivei (îi auzeam paşii coborând în goană scările) şi mi-am dat seama că se îndepărta printr-o infinitate de planuri vaporoase, de cadre mai mult sau mai puţin distincte, care alcătuiau o lume încâlcită, aici translucidă, acolo transparentă, tăiată de drepte geometrice, împărţită de pereţi diafani şi presărată cu nenumărate halouri. În clipa aceea, chiar la începutul prodigioasei mele transformări, acest amestec nu era pentru mine decât un haos foarte pal, abia sensibil; şi îndărătul acestor intenţii (colorate într-un mov schimbător) noaptea de

cernealã, teribila noapte a orbilor, persista. Privind propriul meu corp, am vãzut un monstru asemenea celui care plecase.

Patru forme – patru armãturi –, patru oameni în ramificaţii luminoase se strânseserã la cãpãtâiul meu. Una dintre ele era cocoşatã. Alta se curba, zbârcitã. Distingeam, pe pântece, silueta ceasurilor şi a lanţurilor, aproape imperceptibile, şi alte umbre mici, rotunde care mi se pãreau a fi nasturi, monede. Pe Prosope îl recunoşteam dupã statura înaltã şi dupã creierul enorm.

Mi s-a luat bandajul şi am deschis pleoapele fãrã ca senzaţiile mele sã se schimbe cu ceva. Poţi sã-ţi închipui cã mã urmãrea ideea radiografiei! Îmi spuneam totuşi cã, dacã aş fi avut ochi radiografici, aş fi vãzut scheletul *oamenilor şi nu* sistemul lor nervos*...*

Rãmas singur cu mine, Prosope îmi dãdu explicaţia pe care o aşteptam.

— Lebris, mã întrebai adineauri, cu o uimire alteratã de spaimã: „Ce vezi". Iartã-mã dacã, pentru a rãspunde, voi face apel şi la principii pe care le cunoşti. Dar aş vrea ca totul sã fie limpede.

Ştii, Lebris, cã ochiul este legat de encefal prin nervul optic, care transmite creierului impresiile luminoase. Ştii, pe de altã parte, cã nervul optic nu poate trimite creierului decât impresii luminoase şi

nimic altceva. Pişcă-l şi nu va rezulta o durere, ci senzaţia unei lumini. (Să notăm, în treacăt, această senzaţie luminoasă a unui contact, care nu este, la urma urmei, decât o viziune a pipăitului).

Orice excitaţie a nervului optic se traduce deci, pentru un individ, în manifestări luminoase, chiar dacă la capătul acestui nerv nu există un ochi.

Să luăm totuşi un om care are ochi. La el, nervul optic comunică creierului indicaţiile furnizate de retină. Acest om are senzaţii de imagini, culori, umbre şi lumini; pe scurt, el vede tot ceea ce ochiul înregistrează datorită admirabilei sale complexităţi.

Să suprimam ochiul. Să excităm direct nervul. Nu vor mai fi imagini, ci numai luminozităţi confuze, abia expresive, care nu revelează aproape nimic din lumea exterioară şi nu avertizează decât asupra unui vag incident.

Dar ce se va întâmpla dacă, în locul ochiului, instalez un alt organ şi pun acest organ în legătură cu nervul optic; dacă, de pildă, îţi înlocuiesc ochiul cu un aparat auditiv sau, ceea ce înseamnă acelaşi lucru, dacă leg urechea de nervul optic, în loc s-o las în legătură cu nervul auditiv? Urechea va continua să înregistreze sunete, dar vei percepe aceste sunete sub o formă luminoasă, pentru că e singurul limbaj pe care nervul optic ştie să-l vorbească şi să-l transmită. Vei vedea sunetele şi nu le vei mai auzi; vei avea o percepţie vizuală a lumii sonore.

Având cinci simțuri, putem să ne imaginăm o serie de cinci personaje condiționate diferit sub raportul vederii. Unul, normal, ar vedea tot ceea ce este normal vizibil. Dintre ceilalți (toți patru operați), primul ar vedea sunetele, al doilea – mirosurile, al treilea – gustul lucrurilor şi al patrulea (mai greu de reprezentat, pentru că pipăitul este difuz) ar vedea contactele.

Or, Lebris, câteva experiențe ne-au convins că aceste fantezii fiziologice sunt realizabile din punct de vedere chirurgical, mai ales în ceea ce priveşte auzul, gustul, mirosul şi văzul, acest din urmă simț fiind luat ca bază experimentală. În mod artificial, totul este vizibil, cu condiția, ca nervul optic să fie legat de organul dorit. Totul: parfumuri, muzică, suculențe!

Ai să-mi spui însă că o asemenea demonstrație nu este decât de un interes foarte speculativ, cvasiscamatoricesc şi că, în definitiv, a asculta cu ochiul e ca şi cum ai merge în mâini.

Ştii, desigur, că simțurile omului n-ar putea pretinde să-i dea percepția totală a materiei, în diferitele ei stări. Cinci simțuri! Ar trebui poate o sută, poate o mie pentru a lua cunoştință de tot ce există! Natura se învăluie în foarte multe văluri. Până acum, omul n-a ridicat decât cinci – cele pe care le ridica şi strămoşul din peşteri. Ce ascund celelalte văluri?

Ele ascund anumite însuşiri ale materiei pentru care nu avem organ receptor, a căror existenţă o bănuim datorită doar raţiunii şi al căror caracter ne rămâne ascuns pentru că minţile noastre nu le înregistrează niciodată, nici măcar indirect, prin ecouri sau reflectări.

Ele ascund, de asemenea, anumite alte însuşiri pentru care tot nu avem simţul necesar, dar care ni se revelează câteodată, în mod excepţional, printr-un efect vizibil, mirositor sau zgomotos, un fel de escapade pe care le fac lucrurile acestea în domeniul văzului, al mirosului, al auzului.

Desigur, Lebris, e frumos că omul ridică în fiecare zi tot mai mult cele cinci văluri, pe care le-a apucat cu mâna lui nervoasă. E frumos că telefonul îi măreşte atât de formidabil acuitatea timpanului. E frumos că microscopul şi telescopul îi dau, pe rând, pupile de liliputan şi de uriaş şi că privirile sale străbat zidurile prin intermediul razelor X. E frumos, mai ales că spiritul savantului suplineşte, prin intuiţie şi calcul, inferioritatea simţurilor sale şi chiar absenţa organelor senzoriale. Dar spune: ce merită cel care va înzestra omenirea cu un al şaselea simţ – cel care va adapta la nervul optic un nou organ, sensibil la vibraţii încă nereceptate, încă neştiute de niciun alt nerv?

Ascultă: printre elementele misterioase care sunt pentru omul normal ceea ce este lumina pentru

orb, dar care totuşi, ici şi colo, într-un mod deturnat, îşi dezvăluie în treacăt prezența, există unul, Lebris, care nu-ți mai este necunoscut. Acest element, pe care-l distingem rareori, grație unor manifestări luminoase excepționale, sonore, tactile, poate chiar olfactive şi gustative, acest element pe care inginerii noştri îl utilizează astăzi fără să ştie exact ce este şi cum acționează, acest element, redutabil, ocult, universal, dumneata, Lebris, singur în lume, îl receptezi direct. Ți-am înlocuit ochii cu aparate care-l prind aşa cum urechea prinde sunetul, cum ochiul prinde lumina vizibilă. Eu nu ghicesc prezența acestui element decât la zgomotul tunetului şi al scânteii, la vederea fulgerului, la mirosul de ozon, la zguduitura unei butelii de Leyda, la spectacolul maşinilor care se învârtesc şi al becurilor care strălucesc... Dumneata, pretutindeni unde ea există, vezi ELECTRICITATEA*.*

Ți-am înlocuit ochii cu un fel de electroscoape foarte perfecționate. Ele percep aspectul electric al lumii; ele nu percep un alt aspect; şi, natural, nervul dumitale optic îți traduce acest aspect sub formă de luminozități.

De remarcat: în loc de a pune electroscopul în locul ochiului, s-ar putea foarte bine să-l substituim, să zicem, urechii. Am putea să-l legăm de nervul auditiv, în loc de nervul optic, şi atunci operatul ar auzi fenomenele electromagnetice, în loc să le vadă.

Pentru a înțelege până la ce punct nervul optic era mai indicat decât toți ceilalți, ajunge să ne gândim o clipă; ajunge să ne amintim că văzul este simțul nostru principal şi că electricitatea are mult mai multe analogii cu lumina decât cu sunetul, mirosul sau gustul.

Iată de ce am cerut prietenilor noştri de pe front să ne trimită răniți orbi pentru experiențele noastre. Şi totuşi dumneata eşti primul, Lebris, primul om care a ridicat al şaselea văl al Naturii!

Doctorul Prosope tăcu, după ce rostise, pe un ton orgolios, această frază emfatică. Victoria îl îmbăta, vedeam sistemul său nervos tivindu-se de luminiscențe.

Am rămas copleşit. Mai întâi îmi displăcea să joc rolul pasiv al unui obiect de laborator, eram umilit; acest om mă coborâse la rangul de cobai. Dacă se servise de un om, în loc de un animal, este numai pentru că avea nevoie ca pacientul să-i împărtăşească impresiile! Apoi, ți-am mai spus-o, după ce acceptasem orbirea, nădăjduisem să-mi recapăt vederea, şi decepția mă lăsase trist şi mohorât. N-am nimic dintr-un explorator şi iată că mă aflam dintr-o dată rupt de vechile mele deprinderi, aruncat, singur – singurul dintre oameni – în miezul unor regiuni fiziologice neexplorate! Un fenomen, eu! Jean Lebris, o ființă bună pentru demonstrații!...

— Nu spui nimic? reluă Prosope.

— Mi-ar fi plăcut mai mult să văd, i-am spus cu melancolie. Să revăd, ca înainte. Pentru că eşti capabil să inventezi ochi extraordinari, ar fi un joc pentru dumneata să fabrici ochi ordinari, să reproduci Natura, să redai orbilor facultatea care le lipseşte într-un mod atât de crud.

— Este o concepţie strâmtă şi egoistă, un punct de vedere meschin. Poţi să compari vindecarea unui infirm – o cârpeală – cu extinderea puterii umane? Noi nu suntem nişte vraci, noi suntem pionierii celei mai înalte umanităţi!... Pe deasupra, Lebris, trebuie să ştii că aceste aparate electroscopice cu care eşti prevăzut nu sunt, în fond, decât nişte ochi... Chiar aşa. Acum o clipă vorbeam despre analogia dintre lumină şi electricitate. Expresia este insuficientă...

Lumina şi electricitatea sunt identice. Ceea ce numim „lumină" nu este decât electricitate ale cărei oscilaţii sunt destul de rapide ca să influenţeze retina. Ceea ce numim „electricitate" nu este decât o lumină ale cărei oscilaţii sunt prea lente pentru ca ochiul să le poată capta[1]*. S-a ajuns să se producă curenţi electrici de cincizeci de miliarde de oscilaţii pe secundă; dacă s-ar produce oscilaţii de zece mii de ori mai frecvente, undele luminoase, ele însele, ar fi*

---

[1] Corect, atît lumina cît şi curentul electric au aceeaşi viteză; ceea ce le deosebeşte este frecvenţa, adică numărul oscilaţiilor electromagnetice pe unitatea de timp (n.r.).

reproduse.

Electroscoapele dumitale nu sunt, la urma urmei, decât ochi înceţiniţi. Şi înţelegi acum exact de ce am ales, pentru experienţele noastre, nervul optic mai curând decât oricare altul.

Poate că, într-o zi, urmaşii noştri vor izbuti să creeze ochiul complet, ochiul care va fi impresionat de vibraţiile cele mai lente şi cele mai rapide, ochiul care va vedea razele ultraroşii, ca şi pe cele ultraviolete – în sfârşit, ochiul care va da viziunea integrală a lumii. Şi atunci nu va mai trebui să distingem lumina vizibilă de lumina invizibilă. Nu va mai exista decât LUMINA. Ce frumuseţe l

Când am să-ţi spun că, graţie dumitale, a fost făcut primul pas pe acest drum miraculos, când am să adaug că ştiinţa actuală tinde să considere electricitatea ca fiind materia însăşi, principiul a tot ceea ce există, nu vei fi mândru de misiunea dumitale?

— Ar fi trebuit să mă previi, am mormăit eu. Sunt un soldat prizonier; m-aţi tratat ca pe un sclav. De altfel, nu văd aproape nimic.

— Vei vedea din ce în ce mai bine. Ai răbdare. Descrie-mi totuşi... Am să iau note.

— Inutil, nu văd nimic, am spus eu cu fermitate.

— Cum? Ce te-apucat, Lebris

— Nu văd nimic, am repetat. Te-ai înşelat, dragul meu. Ai abuzat în mod nedemn de nenorocirea şi de situaţia mea. Vă consider nişte canalii, pe dumneata şi pe complicii dumitale. Nu se tratează aşa un om liber, un cetăţean francez. Degeaba insişti! N-ai să afli nimic. Ah, aceşti domni fac experienţe asupra semenilor lor! Ei bine, să ştii că nu voi vorbi mai mult decât sărmanul câine pe care l-aţi fi legat de masă şi l-aţi fi trucat cu tăieturi de bisturiu. Ţi-am spus, nu văd nimic!

— Dar, Lebris, eşti nebun! Prietene! Haide! Te asociem la nobilele noastre lucrări şi...

— Destul! Destulă ipocrizie! Lasă-mi ochii-electroscoape *sau scoate-mi-i, dar îţi cer să mă trimiţi imediat într-un lagăr de prizonieri francezi l Tot ceea ce se petrece aici violează dreptul omului.*

— Ei, aş! pronunţă doctorul cu un calm iritant. N-ai să ne părăseşti aşa uşor. N-ai să ne părăseşti niciodată...

— Cum?

— Avem nevoie de dumneata. Speram că eşti destul de inteligent ca să pui dragostea de ştiinţă mai presus de orice. Speram că bucuria de a nu mai fi orb în sensul propriu al termenului şi, de asemenea, beţia unor spectacole noi ar compensa plictisul unei vieţi sedentare...

— Nu voi spune niciodată nimic din ceea ce voi

vedea! am exclamat.

— Ba da. După un timp oarecare.

— Poți să mă torturezi...

— Ah, Lebris! Drept cine mă iei? Vei fi tratat totdeauna cu toate precauțiile datorate remarcabilei dumitale proprietăți...

— Dar vei avea cu siguranță şi alte asemenea cazuri!

— Poate că da. Nu vom avea niciodată destule... Hai, Lebris, fără nervi! fără nervi!... Află că eşti mort pentru toată lumea. Mama dumitale ştie, sau va şti curând, că fiul ei şi-a dat viața pentru patrie. Era dezordine la ambulanță; un infirmier a încurcat etichetele... Dumneata, care iubeşti liniştea, vei fi foarte fericit cu noi!

Tremuram de furie!

— Nemțoi murdar! Nemțoi murdar! N-ai să ştii nimic!

Prosope începu să râdă, ceea ce dădea nervurii sale un aspect dansant şi macabru.

— Dar nici nu sunt nemț! strigă el. Asta e interesant. Să notăm.

„Interesant" era că electroscoapele nu mă împiedicau să plâng.

VI. Evadarea omului trucat

În timp ce Jean Lebris îmi povestea prodigioasa lui aventură, se înnoptase şi, tensiunea electrică menţinându-se, ochii povestitorului păreau, în tenebrele fluidice, două lumini reci şi fără iradiere.

— Maică-ta va fi îngrijorată, i-am spus. Să plecăm. Obscuritatea îţi slăbeşte viziunea?

— De loc l Ziua şi noaptea nu mai sunt pentru mine decât o nuanţă destul de inexprimabilă... Vii?

El m-a călăuzit; căci, cu ochii mei făcuţi pentru lumina vizibilă, nu vedeam nimic.

— Atunci, am spus, ai jucat teatru, micul meu Jean, când bâjbâiai.

— Oh, da şi nu. În anumite condiţii atmosferice, sunt departe de a fi atât de perspicace ca în seara asta! Timpul uscat este, pentru mine, un timp sumbru, şi ceaţa îmi favorizează în mod deosebit percepţia. Dar, mărturisesc, am disimulat, câteodată... Să lăsăm asta, spuse el, încurcat. Reiau firul istorisirii. Mergând, de acord?

Mă mai întreba dacă sunt de acord!

— Rămăsesem la acest acces de amărăciune furioasă... Pentru a-mi opri lacrimile, îmi frecam ochii mei blestemaţi fără nicio precauţie. Prosope mă avertiză că fac o imprudenţă: riscam să-i compromit

succesul. Operația era prea recentă...

Avea dreptate. Gesturile mele negândite deranjaseră nu ştiu ce, dereglaseră vreo minuțioasă concordanță. Acum în locul unui singur Prosope vedeam doi, care se interpătrundeau. Electroscoapele mele începuseră să sufere de strabism!

Acest incident îmi potoli exaltarea şi am devenit conştient de fericirea relativă al cărei beneficiar constrâns şi forțat eram. Ideea de a pierde acest soi de a doua vedere, această posibilitate de înlocuire, mi-a fost penibilă. Dar sentimentul demnității mele mă opri să-l avertizez pe Prosope de ceea ce se întâmplase şi să-i solicit îngrijiri. Speram că strabismul va dispărea, ceea ce s-a şi petrecut, din fericire. Câteva ore mai târziu, conjugarea celor două electroscoape se restabilise de la sine.

Prosope, obosit, mă abandonă proastei dispoziții şi am putut să contemplu în voie noul chip pe care mi-l oferea vechea lume.

În comparație cu ceea ce mi se arată astăzi, atunci vedeam, de fapt, puțin şi prost. Trebuie să ştii că de la inserția lor în orbitele mele, de la încorporarea lor în organismul meu, ochii ştiințifici n-au încetat să dobândească tot mai multă putere de pătrundere. În seara aceea, fondul scenei era încă obscur. Totul semăna puțin cu o iluminație nocturnă, cu prilejul unei sărbători, când casele desenează linii

de foc în noapte şi masa lor e zărită doar ca o pată lucitoare... si apoi nu căpătasem încă simțul perspectivei, noțiunea profunzimii. Liniile mi se păreau toate la aceeaşi distanță, situate într-un singur plan vertical, trasate – repet – ca pe o tablă neagră; şi, cum noul aspect al lucrurilor făcea din ele, pentru mine, lucruri noi, câteodată de nerecunoscut, nu distingeam la început decât mărimea lor aparentă, fără să pot stabili inegalitatea lor reală sau depărtarea respectivă.

Dar, oricât de redusă ar fi fost încă pentru mine lumea electrică, ea constituia totuşi un spectacol luminos obligatoriu. N-aveam posibilitatea să mă privez de el coborându-mi pleoapele, străpunse continuu de radiațiile electromagnetice! Eram condamnat să văd neîncetat în fața mea aceste focuri inexorabile, vălurite de întunecări şi străluciri care le făceau percepția extrem de obositoare. Altfel spus, eram condamnat să nu mai dorm!

Aşa a izbutit diavolul de Prosope să-mi frângă încăpățânarea. M-a învins prin nesomn.

După trei zile de insomnie, fantasmagoria luminilor triplându-se între timp, Prosope îmi vându pentru promisiunea de a vorbi o pereche de ochelari izoLttori. Erau făcuți din diferite pături suprapuse, care, fiecare împlinindu-şi rolul, interceptau până la urmă toate radiațiile.

Mai întâi am dormit. Apoi, loial, am vorbit.

Nu mai era întuneric. O luminăție generală! O luminăție în degradeu, cu zone rând pe rând ardente sau crepusculare. O luminozitate universală, veşnic ondulată sau fremătătoare, a cărei culoare trecea de la albastrul cel mai intens la roşul cel mai acid, prin intermediul tuturor violeturilor imaginabile. De fapt, violetul domnea aproape singur; dar roşul stăpânea în cer şi albastrul pe pământ. Între ele era un schimb perpetuu, un du-te-vino de efluvii; şi în spațiu era o propagare continuă de riduri imense care se tăiau şi se întretăiau neobosite, în timp ce halouri gigantice puneau pete fără margini, înfiorate de vibrații centrifuge. Vedeam nucleul unuia dintre halouri mai jos de orizont, prin grosimea translucidă a globului terestru, ca un focar de safir; şi electroscoapele mele aveau o tendință extraordinară de a se îndrepta spre el.

— Este Polul magnetic, îmi spuse Prosope, şi celelalte halouri sunt câmpuri electromagnetice. Dar sub picioarele dumitale, Lebris, ce se află?

— Etajele casei: planuri abia colorate, valuri de ceață violetă. Cineva e culcat în camera de dedesubt...

— Dar mai jos, pământul, planeta...

— Un abis în care tremură brume, în care puncte mai dense pun lumini mai vii... Suprafața,

mai ales, condensează fluidul.

— Fără îndoială. Şi în jurul nostru? Pădurea...

— O spumă pală, de culoarea florilor de piersic, aproape insesizabilă... Ah! spuma se aprinde, clocoteşte, se agită, se afirmă... Este vântul care începe să bată, nu-i aşa? Totul străluceşte blând. Panaşuri fosforescente se urmăresc de-a lungul pereților. Văzduhul el însuşi se umple de dâre. Văd vântul l

— Dar când mă mişc eu?

— Tot ceea ce se mişcă se înconjură de o flacără efemeră şi lasă o scurtă urmă zdrențuită, un ciucure de lumini...

— În fața noastră...

— Văd un pavilion. Transparență liliachie. Unghiurile, muchiile sunt mult mai accentuate decât restul. Admirabile egrete azurii țâşnesc din pinioanele ascuțite, şi paratrăsnetul lansează o jerbă inepuizabilă de scântei albăstrii. Tot acest albastru şi tot acest roşu se topesc mereu în violet şi violetul se disociază mereu în roşu şi albastru. Este ceea ce produce aceste fluctuații veşnice... Ei, ce faci? Îți ia foc părul!

— Îmi treceam pur şi simplu mâna prin el.

Etcetera

— Altă dată, Bare, am să-ți descriu tot ce i-am

descris lui Prosope şi toate observaţiile pe care le-a făcut prin intermediul meu. Am să-ţi vorbesc despre diversele transparenţe ale corpurilor, proporţionale cu conductibilitatea lor; cum anumite metale sunt pentru mine cristaline, în vreme ce sticla cea mai subţire este deseori aproape opacă, astfel încât uneori disting mai bine acele ceasului prin întregul mecanism decât prin sticlă!... Am să-ţi vorbesc despre aureola electromagnetică de care suntem nimbaţi, ca şi cum fiecare dintre noi n-ar fi, în făptura lui tangibilă, decât centrul unui câmp de radiaţie, astfel încât, în fiecare clipă, fiinţele noastre se confundă sau se influenţează. Am să-ţi vorbesc... Dar iată că ne apropiem de Belvoux şi aş vrea să-ţi povestesc cum am evadat. S-a împlinit exact o lună...

Eram copleşit de tristeţe. Recluziunea mea semăna cu moartea şi-mi pierdusem orice speranţă de a-mi relua locul printre cei vii.

Casa în care eram deţinut se afla în mijlocul unei vaste solitudini. Ştiam de mult că majoritatea ocupanţilor ei n-o părăseau niciodată. Închipui-ţi că te afli într-un castel de cristal – un cristal mai mult sau mai puţin colorat cu ametist; cam aşa ceva. Cel mai mic fenomen electric îmi impresiona văzul prin pereţi; or, orice obiect conţine o doză de electricitate, orice acţiune naşte un curent; asta mi-a îngăduit să zăresc periodic un automobil care venea şi pleca, asigurând legătura între castelul solitar şi o

aglomerare de puncte luminoase foarte depărtate (căci dobândisem noțiunea distanței). Automobilul pătrundea în interiorul grupului de clădiri printr-un culoar mărginit de ziduri înalte care, continuându-se de jur-împrejurul domeniului, alcătuiau o incintă de netrecut, dublată, la exterior, de şanțuri umplute cu apă. Cel puțin asta am izbutit să conchid, după multe contemplări şi căutări, din înaltul celulei mele sau în timpul plimbării igienice pe care Prosope mă punea s-o fac în curtea fortăreței sale.

Imposibil să scap de sub supravegherea paznicilor. Imposibil să forțez încuietorile uşii. Să sar pe fereastră ar fi însemnat să mă sinucid.

Ştiam despre închisoarea mea tot ceea ce simțurile puteau să-mi spună. Şi nimic nu mă făcea să nădăjduiesc o salvare. Servitorul meu rămânea mut. Ceilalți îmi erau străini. Într-o noapte, când imobilitatea tuturora îmi uşura încercarea, i-am numărat pe toți. Erau treizeci, pe care cred că pot să-i împart astfel: doisprezece bolnavi sau pacienți, opt medici sau ingineri, şase servitori – infirmieri şi patru muncitori electricieni. Tăcerea nu era tulburată decât de bâzâitul surd al dinamurilor. Instalate la subsol, ele produceau fulgerări care mă orbeau ca nişte sori de artificii. Ele trimiteau fluidul să se comprime în acumulatori plini de strălucire; îl lansau departe, în iradierea circuitelor arachneene; şi, seara, la ceasul becurilor, firele conductoare clădeau în jurul meu

edificiul paradoxal al firelor lor incandescente...

— Iartă-mă, Jean, că te-ntrerup, dar spune-mi: un bec electric aprins îți apare mai luminos sau mai puțin luminos decât un fir prin care trece un curent invizibil pentru ochii noştri?

— Aminteşte-ți ce ți-am spus despre zi şi despre noapte. Nu sunt decât nuanțe...

Continui. într-o dimineață din luna trecută, tăcerea obişnuită a fost tulburată de rumoarea insolită a unei altercații şi am distins, în camera vecină, două forme omeneşti față-n față. Cea mare: Prosope. Cea mică, cu creierul inegal dezvoltat: servitorul meu.

Cei doi oameni se certau. Peretele era un amortizor excelent, căci, cu tot spațiul minim care ne separa, n-am putut prinde decât apostrofe confuze. După gesturi, după atitudine, după sclipirile care le străbăteau nervii, am intuit totuşi violența disputei. Şi inima celui mai mic îşi întețise bătăile.

Prosope, mult mai calm totuşi, îl lovi cu pumnul în obraz şi-l trânti la pământ. Am văzut spectrul celuilalt ridicându-se şi ieşind din cameră, cu capul plecat, dar scânteind de parcă ar fi fost îmbibat de lumină.

Era ora gustării. Curând, servitorul deschise încuietorile uşii şi aşează pe masă, cu obişnuita lui meticulozitate, diferitele feluri.

Îi adresasem cuvântul deseori, zadarnic. De data aceasta îmi răspunse şi să fiu blestemat dacă am auzit vreodată pe cineva vorbind mai groaznic franţuzeşte! N-am să încerc să-l imit. Era ca turbat. Ştiind că va găsi în mine un ascultător binevoitor şi discret, îşi revărsa ura, copleşindu-l pe Prosope cu cele mai oribile insulte.

Motivul neînţelegerii lor era cu totul neînsemnat. Am judecat însă ocazia prielnică. Fără ocoluri, i-am propus să fugim împreună. Mi-a ripostat doar că e şi el prizonierul lui Prosope.

— N-ai cheile casei?

— Ce înseamnă cheile? Nimic. Pentru a ieşi de aici (traduc limbajul lui neverosimil) nu există decât marele culoar dintre ziduri. Ce înseamnă grilajul de la capătul culoarului? Nimic. Dar lespezile culoarului nu sunt toate lespezi! Unele sunt pile electrice, ascunse printre celelalte. Dacă le atingi cu piciorul, cazi trăsnit!

Aşa se explica deci o ciudăţenie care mă intrigase destul. Priveam de sus, cu un zâmbet, pavajul culoarului, unde pilele, invizibile pentru toţi ochii, revelau ochilor mei luminescenţe răzleţe, la fel de evitabile ca nişte plăci de aur.

— La capătul culoarului nu e decât un grilaj, am remarcat.

— Da, la intrarea pe pod. Şi un copil ar trece

pe deasupra. Dar culoarul!... Curentul se întrerupe la venirea şi plecarea automobilului; dar, în clipele acelea, doctorul stă de pază!

— Vom pleca în noaptea asta, am hotărât.

— Şi pilele?

— Mă ocup eu de ele. Vino să mă iei după ce adorme toală lumea. Am să te conduc până la grilaj. Apoi...

Dar asiaticul, copleşit de stupoare şi de venerație, îmi săruta mâinile.

— Unde ne aflăm? l-am întrebat, eliberându-mă.

— Stăpâne, nu mă întreba. Am jurat să n-o spun... Cât despre evadare, asta-i altceva. Sunt la ordinele tale. Am să te duc până la oraşul din apropiere. Am bani. Dacă vrei, am să te duc până la granița țării tale. Ajută-mă să traversez culoarul şi-ți jur că te voi încredința compatrioților tăi. Acolo am să te părăsesc. Nu-mi cere nimic mai mult. Am jurat.

Niciun accident nu împiedică, fuga noastră nocturnă. Micul asiatic avea o incomparabilă dexteritate în mânuirea fără zgomot a încuietorilor. Castelul, garnisit cu pâslă ca un cabinet dentar, avea o stranie putere de amortizare a zgomotelor. Prosope, sigur de servitorii săi, dormea adânc (îl vedeam în camera sa!). Niciun câine de pază, niciun om de veghe. În sfârşit, cădea şi o ploaie măruntă,

pe care eram departe de a o blestema, lucrurile apărându-mi mult mai nete când sunt umede.

După ce am străbătut culoarul, după ce am escaladat grilajul, am mers timp de cinci ore către aglomerarea de puncte luminoase pe care o reperasem. Era oraşul.

Însoţitorul meu îmi spuse:

— Dacă putem să prindem un tren la răsăritul soarelui, e bine.

Şi adăugă, cu un râs ciudat:

— Doctorii vor dormi foarte mult în urma noastră, cel puţin până mâine seară. Aveam şi cheile farmaciei...

„Cerul mi-a trimis acest mic demon!" – mi-am spus.

N-a vrut să-mi destăinuie nici numele, nici patria lui; n-am aflat de la el nimic despre doctorii misterioşi... Era la fel de discret pe cât de descurcăreţ.

Ne grăbeam. Noaptea se scurgea. Urmăream din ochi, prin masa diafană a globului, înaintarea soarelui. Îmi apărea, îndărătul acestei brume albastre şi printre corpurile cereşti, ca un disc violiu-roşcat, focar al unei formidabile radiaţii.

Când se ivi la orizont, ne aflam ghemuiţi într-un compartiment strâmt, cu mulţi călători, al căror

limbaj neinteligibil nu mă putea face să le ghicesc naționalitatea.

La ce bun să-ți enumăr oboselile şi peripețiile acestei traversări europene? Către seară, la ora la care se trezea, fără îndoială, în castelul-clinică, cel pe care-l numesc Prosope, am intrat în țările de limbă germană. A-i întreba pe oameni, eu, care nu ştiam decât două, trei cuvinte nemțeşti, ar fi însemnat să mă dau de gol şi să-l supăr pe salvatorul meu, care îmi ceruse să nu spun nimic şi să nu încerc să aflu. M-am mulțumit deci, cum făcusem şi până atunci, să rețin nume, să notez configurații de munți sau structuri de monumente, ca să le caut mai târziu. Dar la ce bun?...

Dimineața, cuvântul Regensburg *îmi izbi urechea. Ne aflam atunci într-un expres care mergea pe lângă un fluviu lat ca o strâmtoare. Am mai auzit* Nürnberg, Karlsruhe*...*

Pe podul Kehl, cu toate eforturile mele, asiaticul dispăru. Am trecut Rinul cu un convoi de camioane încărcate cu material livrat aliaților.

Au urmat tot felul de vizite medicale şi de interogatorii militare, din care am ieşit amestecând multe minciuni cu puține adevăruri... Cunoşti restul. Oficial, aventura mea este clasată. Vreau să cred că ea este încheiată şi în mod real; dar mi se pare prudent să am totdeauna un revolver asupra mea şi îți mărturisesc, dragul meu Bare, că prezența

dumitale neştiută, în spatele tufişului, m-a înfricoşat...

Jean tăcu şi se opri. Ajunsesem. În fundul grădinii, pe care o lumina cu ferestrele-i deschise, casa Lebris se înălța în noapte.

— E foarte târziu! am spus.

— Da, încuviință Jean, arătând cu vârful bastonului, în gazon, un punct, apoi un altul. Soarele e aici, uite!... Şi Crucea Sudului, acolo! Sunt primul om care a văzut-o fără să părăsească emisfera nordică!

Îşi puse apoi, scoțându-i din buzunar, faimoşii ochelari ai doctorului Prosope, care, acoperindu-i complet orbitele (ca nişte ochelari de automobilist), eclipsară total orice fosforescență. Aceşti ochelari opaci puteau fi luați drept nişte sticle fumurii; şi nimic nu împiedica să se creadă că Jean trebuia să-i poarte din când în când, pentru a urma prescripțiile unui oculist.

— Acum trebuie să mă călăuzeşti, spuse el. Sunt orb!

I-am călăuzit paşii. Am urcat scara. Dar, când ajunse în camera lui, am rămas un timp cu o mână pe balustradă, căutând cu o febră copilărească să inventez un pretext care să-mi permită să sui la al doilea etaj şi să o revăd pe domnişoara Grive, fie şi o clipă. Inima îmi bătea atât de tare încât o auzeam.

Un zgomot de voci acolo sus mă făcu fericit ca un licean...

Dintr-o dată mi-am spus că orbul extraordinar mă privea, poate, prin zid; şi m-am retras, meditând la minunea pe care mi-o revelase.

VII. Serbarea

Este pentru prima oară că încerc să scriu o povestire. Am recitit paginile precedente şi m-am ruşinat văzând cât de rău mi-am îndeplinit sarcina. Voiam să compun o relatare simplă şi scurtă, fotografică. Fără voia mea, m-am lungit când asupra amorurilor mele, când asupra miracolului celui de-al şaselea simţ. Şi totuşi, nu trebuie să-mi deschid inima decât atât cât e necesar pentru claritatea istorisirii; nu e cazul să vorbesc aici despre curenţii lui Foucault, self-inducţie, histerezis, căci memoriul meu tehnic conţine tot ceea ce a putut să-mi facă cunoscut Jean Lebris prin intermediul ochilor-electroscoape.

De acum înainte mă voi strădui să respect cât mai exact linia directoare. .

** * **

Săptămânile care au urmat confesiunii lui Jean Lebris mi-au lăsat amintirea unei perioade ciudat de pline şi de arzătoare. Dragoste, prietenie, devotament faţă de bolnav, curiozitate ştiinţifică –

aveam nu doar un singur motiv să mă asociez existenței vecinilor mei. Astfel, în câteva zile, devenisem inseparabili. Dar îmi amintesc cât îmi era de greu să-mi împart în mod egal atențiile şi să ascund, sub aparența unei banale galanterii omagiile unei pasiuni mereu crescânde.

Împrietenindu-se, doamna Fontan şi doamna Lebris nu se mai despărțeau nicio clipă. Fanny, liberă de orice obligație, avidă de mişcare şi de caritate, totdeauna gata la bine şi la distracții, îşi împărțea timpul între orb, sport şi petrecerile pe care le organizam.Toate uşile se deschiseră în fața grației, voioşiei şi nenorocului ei; numeroase invitații nu întârziara s-o asalteze. Ea nu le respinse.

Or, trebuie ştiut că, în timpul verii, umilul Belvoux devine un loc foarte monden, datorită vilelor şi castelelor din împrejurimi. Duminica, liturghia adună tot felul de eleganțe, şi şirul automobilelor se întinde până pe Cours. Eu însumi, fiind destul de sportiv şi departe de a disprețui plăcerile veacului, am frecventat totdeauna fără să mă plictisesc această lume, în care dețin micul meu loc de medic scrupulos, capabil să facă față la o masă de bridge sau în fața unui fileu de tenis.

Domnişoara Grive făcu senzație. Toți se întreceau s-o invite.

Nu mă plângeam de asta. Cea mai mare parte a timpului, doamna Fontan rămânea acasă, aşa

încât Fanny Grive şi cu mine ne pomeneam singuri la reuniuni, ceea ce avea drept rezultat un fel de dulce intimitate.

Cât despre Jean Lebris, inutil să spun că fugea ca de ciumă de orice prilej de a-şi dezminți sălbăticia. Pentru a-l îmblânzi fusese nevoie de irezistibila seducție a încântătoarei refugiate, de bunătatea ei serviabilă, de antrenul ei comunicativ, de camaraderia băiețească atât de plăcută din partea unei tinere înzestrate cu o asemenea strălucire. Jean iubea vocea ei, când îi citea, amabilitatea prevenitoare cu care îi servea de călăuză; dar, infirm şi nesociabil, refuza totdeauna să ne asculte când voiam să-l luăm cu noi la câte o mică petrecere.

Cu toată violența dragostei care mă cotropea, Jean Lebris ocupa un loc însemnat în viața mea. Îl îngrijeam cu tot sufletul şi cu toată ştiința mea şi gratitudinea lui se manifesta prin bunăvoința cu care se preta studiilor mele experimentale.

După cum se poate vedea din memoriul meu, îl foloseam pe Jean Lebris în mai multe scopuri:

Mă slujeam de el ca să observ, unul după altul, fenomenele electromagnetice. Studiile mele anterioare nu făcuseră din mine un specialist în electricitate, dar mi-am procurat lucrările cele mai recente, am cumpărat mai multe aparate; pretextând că vreau să mă instruiesc, am obținut autorizația de

a vizita dinamurile şi transformatoarele uzinei pentru captarea forţei hidraulice a Saônei. În sfârşit, am putut reproduce aproape toate experienţele doctorului Prosope.

Colaborarea lui Jean nu-mi era mai puţin preţioasă în exersarea profesiei mele. Plasat în camera de lângă cabinetul de consultaţii, el distingea, prin zid, sistemul nervos al anumitor bolnavi pe care voiam să-i supun acestui examen electroscopic; şi nu puţini se vindecară graţie indicaţiilor primite astfel.

N-am să omit nici experienţele psihofiziologice în care m-am folosit de acest admirabil spectator al funcţionării psihicului. Dar rezultatele au fost mediocre, mecanismul fiind cu totul necunoscut, foarte fin şi complicat. Pentru a izbuti mai bine, pentru a învinge rapiditatea şi dimensiunile microscopice ale fenomenelor, ar fi trebuit să posed un instrument care să fie, faţă de electroscoapele lui Jean Lebris, ceea ce sunt, pentru ochii noştri, lentilele măritoare.

Din păcate, eram obligat să-mi limitez lucrările la utilizarea ochiului ştiinţific, fără să pot să le extind la studiul captivant al acestui ochi însuşi. Jean s-a arătat totdeauna ireductibil în această problemă, răzvrătindu-se împotriva oricărei tentative de investigaţie. „După moartea mea! repeta el. Atunci ai să ai toată libertatea...”

Această frază îmi era atât de penibilă, încât am sfârşit prin a nu mai insista. De altfel, ochii artificiali erau greu accesibili. Ar fi existat un mijloc... Dar despre el am să vorbesc ceva mai târziu.

Astfel, fericit şi cu inima înfierbântată de nădejde, am trăit săptămâni intense, uitând câteodată, în egoismul meu, că zilele lui Jean Lebris erau numărate – uitând cu atât mai uşor cu cât viaţa îi era plăcută şi faţa lui slabă se lumina de o bucurie pe care nimic nu părea s-o tulbure, nici apropierea termenului inexorabil, nici lipsa adevăratei vederi, nici existenţa ameninţătoare a teribilului Prosope.

Acesta, de altfel, nu amintea prin nimic că ar exista. O supraveghere atentă, chiar bănuitoare, nu-mi oferea niciun indiciu al celui mai neînsemnat pericol. Misterioşii doctori, descurajaţi de dificultăţile acţiunii, sau încrezători în mutismul lui Jean, păreau să se fi împăcat cu fuga lui. De altfel, atenţia noastră nu slăbea: Jean, totdeauna înarmat, nu mai ieşea niciodată singur şi, chiar dacă devenise o obişnuinţă, vigilenţa mea nu era mai puţin poliţistă.

Până la serbarea dată de baronul d'Arcet, niciun eveniment demn de a fi menţionat. Chiar şi episodul pe care-l voi relata a fost un eveniment sentimental, care a trecut neobservat.

** * **

Dacă Dumnezeu există, Dumnezeu mi-e

martor, Fanny, că n-aveam intenția să-ți mărturisesc dragostea mea în ziua aceea mai mult decât în alta.

O, simțeam că momentul se apropie. Simțeam că totul mă îndemna să te iubesc: privirile tale mulțumite, surâsurile tale amicale, bucuriile, decepțiile pe care le vedeam trecând pe fruntea ta... o mie de lucruri, o mie de nimicuri. Totul!... Şi chiar asta era minunat!... Dar, în fond, îmi era frică. La vârsta mea ştii atâtea poveşti triste... ai văzut atâția îndrăgostiți amăgindu-se grav!

Serbarea aceea a intervenit în destinul meu...

Îți aminteşti ce timp frumos era? Duminică 1 septembrie. Toți locuitorii din Belvoux porniseră spre castelul d'Arcet. Cei trei kilometri de drum erau acoperiți de pietoni. Veneai cu limuzina familiei La Hellerie; vă depăşisem, cu torpedoul meu, în dreptul lui Chaufour...

Şi, punctul de atracție al serbării, concursul de automobile... îți aminteşti, Fanny?

Eram şapte concurenți, fiecare acompaniat de o fată. Eram sigur că vei refuza ofertele celorlați şase ca să te aşezi lingă mine, îndărătul parbrizului maşinii mele. Ce bucurie mi-ai făcut totuşi răspunzând certitudinii mele!

Eram şapte care trebuia să ne întrecem în încetineală, să rivalizăm în îndemânare printr-un labirint de popice, să ne menținem echilibrul pe un

pod basculând ca un leagăn, să desenăm cifre în marşarier, să gonim pe o sută de metri de drum de zece ori înainte şi înapoi...

Văd încă nobila esplanadă a castelului. Aud aclamaţiile care salutau modestele mele victorii... Am fost acoperiţi de flori... Simţeam cum simpatia publică ne învăluie, ne asociază. Citeam pe chipuri un singur gând. La trecerea noastră auzeam: „Ce pereche frumoasă!" Un entuziasm perspicace ne logodea... Erai divină, cu obrajii îmbujoraţi, cu ochii vii. Lăsai să se vadă toată plăcerea pe care ţi-o făcea acest mic triumf. Se amesteca în ea un pic de aţâţare, întrecerea sportivă având ameţelile, crispările, transele ei... Mi se părea că am câştigat două premii în loc de unul!

Prietenii noştri, complici gentili, afectuoşi şi zâmbitori, ne-au forţat să ne întoarcem împreună în automobilul meu căptuşit cu trandafiri. Se urzise o conspiraţie spontană. Destinul nostru apăruse parcă tuturora şi fiecare voia să contribuie la împlinirea lui.

Lunecam încet pe drumul umbrit. Chipul ţi se oglindea în parbrizul împodobit. Sub pretextul evitării prafului celorlalte maşini, am luat-o pe un drum ocolit. Cineva mi-a spus că ne vedeam, de departe, gonind peste câmpuri ca un imens buchet de trandafiri. Curând nu ne-au mai văzut.

Atunci ţi-am luat mâna şi, cum o lăsai într-a mea, am dus-o la buze... de care n-a fost nevoie s-o

apăs.

Mă iubeai!... Ah, exista un Dumnezeu în ziua aceea!

M-ai privit. M-am înfiorat. Tăcerea noastră era un jurământ.

După câteva minute îți spuneam:

— Vrei să ne căsătorim luna viitoare?

Trezită brusc, ai strigat:

— O, nu! Nu se poate...

M-am mirat:

— De ce?... Suntem liberi. De ce să-ntârziem Şi-apoi aş vrea atât de mult ca Jean Lebris să mai fie lângă noi!

— Jean Lebris! ai repetat. Dar... tocmai... din cauza lui...

Mă cercetai cu un aer surprins şi eu te priveam înfricoşat.

— Cred... Cred că nu trebuie să-i spunem nimic, ai murmurat cu ochii plecați.

Trăsnetul cădea asupra mea. Am pălit groaznic. Mi-ai luat mâna din nou, spunând:

— Prietene, fii bun până la capăt. Credeam că ai văzut... Bietul băiat ar fi atât de nefericit!... O, nu-ți închipui că mi-a mărturisit... Nu! Dar am înțeles.

Puteam să-i sfărâm inima? Puteam să-l facă să sufere, pe el, care ne va părăsi curând?... Vai, prietene, chiar dumneata te temeai acum o clipă că Jean Lebris nu va mai fi peste două luni ca să asiste la căsătoria noastră. Trebuie să aşteptăm, nu?

— Da, am răspuns. Vom aştepta. Aşa e bine. Aşa e drept. Dumneata eşti cea mai bună... Iartă-mă, nu ştiam nimic, sunt un prost... Te admir. Te iubesc.

— Şi eu te iubesc, mi-ai spus încet.

Sângele mi-a revenit în obraji.

Ne-am întors mână în mână. Te priveam aşa cum respiri o floare. Trandafirii, printre care te numărai, înmiresmau singurătatea noastră. Unii dintre ei se desfoiau, în goana maşinii.

VIII. Radiografie

Eram morocănos şi trist. Şi îmi era ciudă. Aşadar, de la debutul meu în rolul de îndrăgostit suferisem de orbirea tradițională! Jean o iubea pe Fanny, şi eu, care trăiam alături de ei, nu ghicisem nimic!... Dar era posibil? Dacă Fanny se înşela? Poate că interpretase altfel blândețea lui Jean. Acest băiat timid era tandru, mângâietor; prietenia lui, înclinațiile lui cele mai platonice se traduceau în atenții pe care o tânără fată adulată le putea crede inspirate de alte sentimente...

Mi-am întrebat amintirile, am cercetat trecutul

ca un judecător de instrucție şi atunci o multitudine de fapte...

Timp de câteva zile, am spionat reacțiile orbului şi chiar – ruşine. – pe cele ale lui Fanny.

Ea avea dreptate. Trebuia să aşteptăm. Trebuia să tăcem.

„După moartea mea!" Acum sinistrele cuvinte ale lui Jean Lebris aveau un sens dublu. Scadența termenului funebru avea să-mi permită, în acelaşi timp, să cunosc secretul lui Prosope şi să mă căsătoresc cu Fanny Grive. Un straniu hazard acumula dinainte consolările în jurul morții prietenului meu Jean.

Desigur că, de la această descoperire, m-am înverşunat să-i prelungesc viața până la extrema limită. Slavă domnului, n-am ce să-mi reproşez! Şi, dacă astăzi mă încearcă vreo remuşcare, nu este aceea de a nu-mi fi îndeplinit datoria cea mai sacră...

Este numai de a nu fi rezistat totdeauna imboldului de a-i separa pe ea şi pe el. Într-adevăr, câteodată, mă cuprindea o nelinişte intolerabilă. Cu toate dovezile de tandrețe pe care Fanny mi le dăruia pe ascuns, mă încercau temerile surde ale geloziei, începea să-mi fie frică de frumusețea diafană a lui Jean, de tinerețea lui emoționantă, de delicatețea nuanțată a sufletului său sensibil, de

atracția atotputernică a milei, de contaginnea dragostei şi chiar de acea ardoare proprie ftizicilor. Eram exasperat ştiindu-i împreună, dar, în acelaşi timp, acum îmi repugna să fiu de față la discuțiile lor. Căci spectacolul celor doi tineri unul lângă altul mă irita ca un sarcasm şi, deşi chipul meu e obişnuit să mă asculte, mi-era teama că Jean Lebris îmi va descoperi tulburarea, el care vedea emoția aprinzându-ne nervii, aşa cum oricine o vede împurpurându-ne fruntea. În sfârşit, suportam greu ca logodnica mea să fie expusă indiscreților „ochilor ştiințifici".

Ca urmare am multiplicat prilejurile de a mă afla singur cu Fanny şi l-am antrenat pe Jean Lebris într-o suită precipitată de experiențe, care l-au obligat să rămână deseori sub acoperişul meu. Ştiința s-a îmbogățit cu numeroase observații asupra curenților alternativi, inducției şi localizării centrilor intelectuali, dar Jean Lebris, trebuie s-o spun, se preta cu destul de puțină bunăvoință exigențelor care-l lipseau atât de des de plăcerea de a o vedea pe Fanny. Dacă protesta, făceam apel la patriotism, desenam fiecare dintre achizițiile noastre ca o avuție națională; el ceda mârâind, se preda fără plăcere şi reluam experiențele limitate doar de grija pentru sănătatea lui.

Către sfârşitul lunii septembrie, aceasta mă nelinişti serios. Trebuii să răresc experiențele,

devenite cu atât mai obositoare, cu cât finețea celui de-al şaselea simț nu înceta să crească. Pe de altă parte, după o ascultare serioasă, mi se păru indispensabil să-mi radiografiez bolnavul.

În ciuda mustrărilor mele, Jean Lebris refuzase până atunci, negând ca aceasta ar putea servi la altceva decât la a mă face să cunosc structura ochilor-electroscoape. „Ştiu unde vrei să ajungi! – îmi spunea el. Dar viclenia e cusută cu ață albă. Ți-aminteşti ce mi-ai promis Dacă încep să cedez, după şedința asta ai să-mi impui alta şi am să redevin un cobai!"

I-am ripostat foarte energic că nu mai puteam tergiversa, că nu mai aveam dreptul să țin seama de capricii şi că trebuia să se lase radiografiat, urmările fiind altfel dintre cele mai grave. Am adăugat, pe cuvânt de onoare, că toate acestea n-aveau nimic de-a face cu curiozitatea ştiințifică şi că, oricât de meschin se arată în lipsa lui de încredere, i-o voi respecta, jurându-i că, dacă o doreşte, voi limita radioscopia la examenul plămânilor, nerepetând-o decât în caz de absolută necesitate.

— E vorba de viața ta, am continuat.

Jean rectifică:

— E vorba de câteva săptămâni în plus sau în minus... O, să nu crezi că viața mă apasă într-atât încât durata ei mi-e indiferentă! Viața e frumoasă. Şi

nu mi s-a părut niciodată mai frumoasă ca azi...

Urmă cu gravitate, ca într-un vis:

— De câtva timp, viața e pentru mine o adevărată sărbătoare.

— Atunci? l-am întrebat, supraveghindu-mi vocea şi nervii.

Îşi puse mâna pe brațul meu:

— Vezi că n-am dreptul la fericirea asta. N-am dreptul să-i opresc în loc pe cei vii, să-i întârzii în drumul lor spre fericire. Îmi acord, în acest moment, un lux extraordinar – sper că voi fi iertat –, dar asta nu trebuie să dureze prea mult timp... Lasă-mă să mă duc la ceasul sorocit, Bare. Să-l depăşesc ar fi din partea mea o... nedelicatețe, un abuz; aş spune aproape o crimă...

— Nu te înțeleg, i-am spus, cu o voce răguşită. Nu cunosc pe nimeni care să nu-ți dorească vindecarea; te rog, în numele tuturor celor care-ți sunt dragi, lasă-mă să-ți fac radiografia!

El clătină din cap:

— Nu. Să nu mai vorbim despre asta.

Am avut intuiția că o singură influență era destul de puternică pentru a-l face să revină asupra hotărârii sale. În aceeaşi zi, la tenis, am informat-o pe Fanny Grive despre ceea ce se petrecea.

— Îmi va reproşa, desigur, că am recurs la intervenţia durnitale, i-am spus. Dar esenţialul este de a-l hotărî, căci îi merge foarte rău.

Apoi i-am relatat termenii în care Jean Lebris mă refuzase, ocolind, bineînţeles, tot ceea ce privea ochii-electroscoape.

Mi se păru că ea pălise puţin.

Nu venisem la tenis decât ca s-o întâlnesc şi să-i vorbesc în linişte. Mergeam pe o alee, la adăpost de toate privirile.

— Fanny! am strigat, văzând-o pălind. Şi m-am uitat la ea cu anxietate, muşcat de hidoasa gelozie.

Dar, fără să înalţe capul, ea îşi cufundă gânditoare în ochii mei raza cenuşie a pupilelor ei, apoi un surâs trist, imperceptibil batjocoritor îi îndulci trăsăturile pe care am citit ceva ca un reproş şi o înduioşare. Ruşinat, disperat, am îngăimat scuze pasionate. Mânile mele rugătoare se întindeau spre ea.

Am păstrat frunza de alun care mi-a atins tâmpla în ceasul primului nostru sărut. Iat-o în faţa mea, pe masă, încă verde şi deja uscată...

** * **

A doua zi, Jean Lebris capitulase şi am convenit că în ziua următoare, dimineaţa, voi face

radiografia.

În timpul războiului, ospiciul lui Belvoux, organizat militărește, fusese prevăzut cu o cantitate de aparate, unele dintre ele rămânând, după evacuare, la dispoziția personalului civil. Laboratorul de radiografie, instalat într-un pavilion special, era unul dintre cele mai perfecționate pe care le-am văzut. Era utilizat rar și direcția lui îmi fusese încredințată.

Am trecut pe la ospiciu după-amiază ca să verific starea aparatului și să mă asigur de funcționarea lui. Totul mergea de minune. Mi-am prevenit asistentul că n-avea să participe la ședință și că, deci, trebuia s-o pregătească cu toată grija necesară. În sfârșit, sperând totuși ca Jean Lebris îmi va îngădui să fotografiez interiorul electroscoapelor sale, poate cu gândul nemărturisit de a-le fixa imaginea, fără voia lui, am pus de o parte mai multe plăci sensibile.

Starea de excitație mă făcea să vibrez și gânduri multiple îmi treceau prin cap la vederea acestui ecran lăptos pe care scheletul lui Jean Lebris avea să vină el însuși, într-o apariție anticipată, să-și anunțe data morții – sau, poate (dar nu depindea decât de mine să înlătur acest „poate"), formidabila invenție a celui de-al șaselea simț avea să se desprindă din misterul său nepătruns.

Când am ieșit de la ospiciu, se înnsera.

Întors acasă, am mâncat repede şi am început să cercetez notele care trebuiau să servească la redactarea memoriului meu tehnic.

Am fost tulburat din lucru de o rumoare lugubră, zgomot de paşi grăbiţi, un hârâit... Clopotul începu să bată; o trâmbiţă începu să sune în noapte alarma generală...

Incendiul împurpura cartierul Saint-Fortunat. Marile acoperişuri ale ospiciului îşi profilau siluetele pe fundalul limbilor de foc. Pe cât puteam să apreciez, centrul catastrofei se afla chiar în incinta instituţiei.

— Prosope! am strigat în tăcerea din jur. Câteva minute mai târziu, temerile mele erau confirmate. Alergând la faţa locului, n-am putut decât să constat prăbuşirea laboratorului de radiografie într-o văpaie trosnitoare. Din fericire, izolarea pavilionului îngădui să se circumscrie dezastrul şi saloanele bolnavilor fură apărate de foc.

IX. Ultimele zile ale fenomenului

Ancheta nu putu să descopere cauzele incendiului. În zadar am vorbit de o intenţie criminală; s-a presupus că voiam să mă acopăr, să ascund vreo imprudenţă pe care aş fi comis-o; şi am înţeles că e mai bine să nu mai spun nimic.

De altfel, nu era efectiv o „imprudenţă" că

pregătisem atât de fățiş şedința de radiografie?... Pentru mine, nu mai încăpea îndoială: Prosope veghea; el îşi avea spionii la Belvoux. Admițând asta, trebuie să deduc că Jean Lebris era direct amenințat.

A fost şi părerea celui interesat. Am deliberat împreună. Am insistat să mă lase să previn poliția asupra pericolelor care-l înconjurau. Dar dificultatea de a o face fără a trăda secretul ochilor săi l-a oprit, şi, cu acest prilej, a trebuit să-i reînnoiesc promisiunea că voi tăcea.

Am convenit deci că vom lua, fiecare în parte, toate precauțiile posibile, şi lucrurile au rămas în acest stadiu.

O clipă totuşi am fost pe punctul de a o înştiința pe domnişoara Grive. Pentru că Jean nu putea şi nu voia să înceteze dintr-o dată să se mai plimbe cu ea; şi mi se părea o îndrăzneală prea mare să-l las pe acest infirm, aflat în pericol, să rătăcească singur în pădure ca un copil neavertizat şi lipsit de puteri. Aş fi vrut să intervin, dar secretul blestemat îmi paraliza bunăvoința. Chiar dacă Fanny ar fi acceptat vagi explicații asupra temerilor mele, ce măsuri ar fi putut lua ea, fără ca Jean să le descopere? Cum să-i dau, de pildă, un revolver fără ca falsul orb să-l detecteze şi să-mi ceară socoteală?...

Vai, n-a trebuit să mă tem multă vreme că

Jean Lebris va fi atacat în timpul plimbării.

Mă pregăteam să-l duc la Lyon pentru radiografie când o criză violentă, însoțită de hemoptizie, îl doborî. L-am aşezat în pat. N-avea să se mai ridice.

Am socotit pe loc că-i mai rămâneau de trăit cel mult două săptămâni. N-am mai avut altă grijă decât să nu-l lăsăm singur. Fanny se instală la căpătâiul său, ajutată de Césarine, de doamna Fontan şi – mult mai puțin – de sărmana doamnă Lebris. Starea bolnavului mă autoriza să interzic oricărui străin accesul în camera lui şi-mi petreceam lângă el fiecare clipă liberă.

Jean Lebris fu mai întâi prada unui acces de febră, în timpul căruia îşi pierdu cu totul noțiunea realității. Crispările feței şi gestul repetat de a-şi acoperi ochii cu mâinile mă făcură să înțeleg că suferea de tulburări electrice, l-am pus ochelari opaci şi i-am recomandat lui Fanny să-mi urmeze exemplul, chiar noaptea, de fiecare dată când Jean ar fi părut incomodat de ceva ca o lumină. Infirmieră docilă, domnişoara Grive n-avea de făcut nicio obiecție şi nici nu făcu.

În a treia zi, Jean ieşi din toropeală. Aşezați de-o parte şi de alta a patului, Fanny şi cu mine îi urmăream trezirea înceată...

Bolnavul îşi întoarse capul către mine, apoi

către ea. Am avut presentimentul că avea să pronunțe numele noastre, revelând astfel că m-a recunoscut, că vede! Căci se obişnuise repede cu caracteristicile electromagnetice distinctive ale noastre şi ale altora. Înainte de a vorbi, i-am spus deci, prudent:

— Suntem aici, domnişoara Grive şi cu mine. Mă auzi, Jean?

El făcu un semn afirmativ, rămase nemişcat câteva minute, luă mâinile noastre în mâinile lui prea calde, le apropie şi le uni cu o încetineală care capătă un aer solemn.

— ...Domnul şi doamna..., murmură el.

Chipul lui era dintre cele care nu vor mai surâde niciodată.

Ce privire am schimbat, noi, pe care Jean ne unise cu atâta bunătate simplă! Am văzut ochii lui Fanny umplându-se de lacrimi. Neputându-se stăpâni, ea căzu în genunchi lângă pat şi începu să suspine, convulsiv.

După o tăcere, Jean Lebris reîncepu să şoptească. M-am aplecat spre el ca să-l aud. Mie mi se adresa.

— Bare, spunea el, în birou, acolo... Sertarul din mijloc. Testament... ia-l. Mama: prejudecăți... S-ar opune în mod sigur la ceea ce ştii... Dar testamentul... categoric. Îți las ochii mei... Autorizez...

discreție... Ah! Prosope sună la uşă!... Impiedică-l să intre!... Revolverul meu... Fanny, avzi clopoțelul? Este Prosope... El a incendiat ospiciul... N-o să aibă ochii mei... Cum sună! Cum sună!

Avea din nou febră şi delirul începea. Jean lăsa să-i scape un val de cuvinte, câteodată incoerente, dar cel mai des legate de secretul vieții sale. Amintirile din război şi, mai ales, din captivitate îl obsedau. Temându-mă de vorbărie şi de indiscreții, plin de admirație şi de gratitudine față de zelul mut al lui Fanny, am făcut astfel ca, începând de atunci, Jean Lebris să nu mai fie îngrijit decât de ea sau de mine.

Starea lui se înrăutățea fără leac. Când divaga, când somnola. În intervale, redevenit lucid, ne vorbea despre viitorul nostru nupțial, care părea să fie singura lui preocupare...

Dar în seara celei de-a şasea zile, după ce-i făcusem o injecție, mă întrebă, arătând spre un colț al camerei:

— Ce-ai pus acolo?

— Acolo?... Nu-i nimic, Jean. E o iluzie.

— De ce mă-nşeli?... Haide, Bare, spune-mi ce e!

Pleoapele se deschideau pe ochii lui de statuie. Urmărea în spațiu deplasarea unei viziuni care, fără îndoială, dispăru, căci nu mai insistă.

Nu acordasem nicio importanță fenomenului, pe care-l consideram o fantasmă provocată de febră. Dar el se reproduse atât de des, bolnavul fu impresionat atât de puternic încât sunt obligat să mă opresc asupra acestui subiect.

Pe cât am putut să înțeleg, prima apariție luase pentru Jean Lebris forma unui disc de ceață violetă, însuflețit de un freamăt circular. Discul traversă camera, se îndepărtă, străbătând plafonul, şi dispăru. Dar în fiecare zi, din ce în ce mai distincte, alte discuri vibrante se arătară muribundului. Le descria pentru el însuşi fără să se preocupe de mine sau de Fanny. Acum nu mai erau discuri, ci globuri uşoare, în interiorul cărora avea loc o mişcare vertiginoasă. Ele hoinăreau alene, traversând obiectele solide, trecând prin atmosferă cu aceeaşi uşurință ca prin mobile, case, pământ. Se agățau câteodată de lucruri şi de ființe, formând ciorchini pe care Jean Lebris îi compara cu grămezile de bule de săpun pline de vârtejuri misterioase. El gonea aceste bule când se apropiau prea mult. Dar putea să le gonească? Greu de crezut, văzând eforturile pe care le făcea ca să şi le smulgă dc pe piept, pretinzind că-l înăbuşă.

Odată mă avertiză că unul dintre aceste globuri mi se prinsese de creier, şi recunosc că atunci sufeream de o durere de cap groaznică. Să fi fost o coincidență?

Problema este dacă Jean Lebris putea să mai observe ceva... Delirul lui născocise oare creaturi inexistente sau trebuie să credem că al şaselea simţ, mereu în progres, mereu mai ascuţit, reuşise să-i reveleze forme încă nebănuite? Până atunci, ochii electroscopici nu sesizaseră decât aspectul electromagnetic al lucrurilor perceptibile prin simţurile noastre obişnuite. Or, acest aspect nu încetase să devină mai precis, mai complet. Cine poate susţine că adaptarea la aparatele fabricate de Prosope nu i-a permis lui Jean Lebris să vadă mai adânc şi să descopere o lume clandestină, o lume alcătuită exclusiv din electricitate, constituită dintr-un fluid atât de subtil încât detectoarele noastre cele mai sensibile nu-l înregistrează? Să fi întrevăzut el făpturile invizibile despre care filosofii spun că ne înconjură? Şi aceste făpturi se folosesc oare cum vor de omenire, fără ca omenirea să-şi dea seama? Le datorăm câteodată maladia, demenţa, moartea?... Nu pot să răspund, de vreme ce nu ştiam când Jean Lebris delira şi când nu delira.

A murit la 22 octombrie, la revărsatul zorilor, după o comă de douăzeci şi patru de ore. Fanny l-a plâns pe umărul meu.

Când Jean Lebris îşi pierduse cunoştinţa, fiind sigur că moartea se apropie de el cu paşi mari, profitasem de un moment de linişte ca să deschid biroul.

Împotriva aşteptării mele, sertarul din mijloc era absolut gol. Am căutat în celelalte şi n-am descoperit nimic care să semene cu testamentul prietenului meu. Am scotocit peste tot, scoţând sertarele ca să le cercetez partea de dedesubt şi fundul... O transpiraţie subită îmi îngheţă tâmplele... N-am găsit nimic nici în spatele biroului, nici dedesubt; nimic nicăieri!

Din două, una: ori testamentul fusese furat, ori Jean Lebris îmi anunţase existenţa lui în timpul febrei şi-şi luase o intenţie drept un fapt împlinit. Furtul mi se părea mai probabil. Când se hotărâse Jean să-şi însemne ultimele hotărâri? Fără îndoială, înaintea crizei care avea să-l doboare şi care urmase atât de curând incendiului de la ospiciu; fără îndoială, deci, înaintea acestui incendiu, într-o perioadă în care neîncrederea noastră nu era încă „în alertă" şi în timpul căreia fusese comis, probabil, furtul.

Oricum ar fi fost, riscam ca din pricina acestui jaf să fiu frustrat de cunoştinţe inestimabile. Numai la ideea de a mă adresa doamnei Lebris şi de a o convinge de necesitatea autopsiei, îmi pierdeam orice speranţă.

E lesne de înţeles cu ce inimă am închis, peste ochii artificiali, pleoapele înnegrite ale dragului meu Jean Lebris.

Totuşi n-aveam dreptul să ezit. Datoria mea

era de a încerca, prin toate mijloacele, să obțin libera folosință a rămășițelor sale. Dar oficialitățile şi-ar fi bătut joc de mine dacă aş fi apelat la autoritatea lor. Cine ar fi putut deci să-mi dea un astfel de drept dacă nu doamna Lebris.

I l-am cerut. Ea mi l-a refuzat. Religia, principiile şi ceea ce ea numea „bunul simț" se revoltaseră. Durerea lăsă locul indignării. Cu toate rugămințile mele, ea vorbi doamnei Fontan, Césarinei şi lui Fanny despre „profanarea" pe care aveam „îndrăzneala" s-o pretind. În zadar am ripostat că era pentru ştiință, pentru țară; că orbirea lui Jean oferea o particularitate a cărei explicație – prodigios argument! – avea însemnătate pentru salvarea Franței; că Jean el însuşi, într-un testament de negăsit...

Doamna Lebris ridică din umeri. Un testament scris de un orb! Iată ce înseamnă a împinge prea departe „dorința de a satisface cea mai nesănătoasă dintre curiozități!"

Doamna Fontan şi Césarine dădeau din cap. Fanny tăcea, dar chipul ei, obosit de veghe şi de mâhnire, mă sfătuia să nu insist.

— Facă-se voia dumneavoastră! i-am spus.

— Şi pacea s-a întors între noi.

Dar simțeam asupra casei mortuare influența formidabilă a lui Prosope. El stăpânise, ocult, asupra

noastră; el stăpânea încă. Prin două fărădelegi – un incendiu şi un furt – voinţa lui se ridicase victorioasă între dorinţa mea şi secretul său. Eram învins. Fie! Dar trebuia să apăr de orice atentat corpul neînsufleţit. Trebuia să dejoc orice violenţă sau orice viclenie având drept scop răpirea ochilor electroscopici.

Mă aflam în salonul doamnei Lebris, cu bărbia în pumni, sumbru şi cufundat în meditaţii amare. Am simţit o undă de compasiune...

Fanny mă privea tristă.

Nu mai aveam niciun motiv să-i ascund adevărul. Acel „când nu voi mai fi", vai! se împlinise.

Ea bănuia ceva de multă vreme. Din ziua în care o prevenisem că ar fi imprudent să-mi vorbească prin semne în prezenţa orbului, sub pretextul că lumina îl impresiona câteodată, ea presimţise misterul. Experienţele noastre, despre care nu vorbeam niciodată, o intrigaseră şi ele. În sfârşit, în timpul delirului, Jean Lebris, prada naturii sale, nu mai ascunsese că vede anumite aparenţe.

Fanny mă iertă că păstrasem faţă de ea o tăcere impusă de cuvântul dat.

— Ah, i-am spus, comportarea ta îmi îndulceşte suferinţa! Dar nu voi fi liniştit decât atunci când prietenul nostru se va odihni într-un mormânt inviolabil. Ajută-mă, Fanny!

— Ce pot să fac pentru tine? Spune!

Frumoasele-i braţe se înnodau în jurul gâtului meu şi ea îşi ridica într-o întrebare ardentă ochii îndrăgostiţi, împrejmuiţi de un mov delicat.

— Spune! repeta.

— Eşti obosită, dragostea mea, am murmurat tandru. Şi totuşi am să-ţi impun un spor de oboseală... Trebuie să stăm de pază până la urmă amândoi... Trebuie ca unul dintre noi să fie acolo, lângă el, tot timpul. Până la urmă, Fanny! Până la sicriu şi până la cimitir.

— Dar... după?... Nu ţi-e teamă că, într-o noapte neagră, cineva...?

I-am expus planul pe care-l concepuse. După care am lăsat-o acolo, ca un alt eu însumi credincios şi vigilent.

** * **

Am folosit toată ziua pentru a da dispoziţii zidarului şi lăcătuşului, cu asentimentul doamnei Lebris. Ea nu se opunea de loc ca mormântul fiului ei să fie, în partea lui subterană, un fel de cazemată inatacabilă. Lucrătorii îmi promisesem că-şi vor da silinţa; adevărul este că lucrările erau de acum începute la căderea nopţii.

Era ora la care trebuia s-o înlocuiesc pe Fanny în funebra ei gardă. Am găsit-o surmenată, dormind

în picioare. Am condus-o din camera mortuară până pe palier, unde am putut sta de vorbă. Îmi spuse că nu se petrecuse nimic anormal; câțiva intimi trecuseră prin fața corpului neînsuflețit; niciun suspect nu-şi trădase prezența prin împrejurimi.

Apoi, cum o priveam în penumbră, se plânse:

— Nu te-am văzut toată ziua!

Scumpa de ea se ghemuia în mine într-o prăbuşire dureroasă şi calină. Ar fi adormit la pieptul meu dacă n-aş fi rostit:

— Hai, dragostea mea, du-te să te odihneşti!

Buzele îi ardeau. S-ar fi zis că nu mai putea să se îndepărteze.

— Fanny! i-am spus, emoționat de atâta fervoare. Cât vom fi de fericiți!

La capătul puterilor, ea izbucni în lacrimi, mă îmbrățişa strâns şi fugi, înăbuşindu-şi suspinele.

— Te iubesc! am lansat cu voce reținută.

Îmi făcu semn, din înaltul scării. Abia o vedeam. Umbra punea stăpânire pe ea.

Visător şi binecuvântând-o, m-am îndreptat spre camera cu ferestrele astupate, în care, printre florile toamnei târzii, zăcea palida figură neînsuflețită.

Servitoarea veghea. Ea schimbă lumânările,

strânse petalele scuturate şi mă întrebă „dacă am să rămân târziu lângă domnul Jean”.

— Toată noaptea, i-am răspuns. Poți să te culci, Césarine.

Ea plecă. M-am instalat într-un fotoliu şi am deschis o biblie care se afla acolo. Dar curând, rupt de oboseală şi eu, mort de nesomn, copleşit sub povara unei decepții pe care dragostea lui Fanny nu putea decât s-o atenueze fără a o face să dispară, a trebuit să mă ridic şi să merg ca să înving somnolența.

Sub craniul meu, gândurile îmi erau ca o ceață tumultuoasă. Nu ştiu cum, deodată, cu brutalitatea unei lumini orbitoare şi bruşte, în capul meu se instaura ideea implacabilă că trebuia cu orice preț să subtilizez electroscoapele.

Eram singur cu cadavrul, liber să acționez...

Bătu ora unsprezece.

Înainte de ivirea zorilor, aveam timp să comit mai multe crime şi câteva fapte de vitejie... Dar asta era o acțiune lăudabilă, nu-i aşa?... Puteam să ezit? Puteam să las să fie îngropat definitiv secretul celui de-al şaselea simț? „Definitiv” numai pentru compatrioții mei!... Cum, noi, francezii, să rămânem fără a cunoaşte o astfel de descoperire, în vreme ce duşmanul ar putea s-o aibă şi s-o perfecționeze? Cum, mâine, dacă războiul va izbucni din nou, să fim

puşi în situaţia de groaznică inferioritate de a ne bate cu un fel de supraoameni? De a avea împotriva noastră, printre nenumăraţii invadatori, specialişti extraordinari, care ar descifra chiar pe cer mesajele fără fir? Care ar repera reţelele cele mai adânc îngropate, bateriile de artilerie cele mai bine ascunse? Oameni pentru care munţii ar fi transparenţi? Îmi aminteam cu un fel de spaimă uimitoarea perspicacitate a lui Jean Lebris. Îl revedeam indicând fără ezitare punctul defect al unui magnetou sau locul bolnav din măduva spinării. întrevedeam sute de aplicaţii practice ale celui de-al şaselea simţ... În sfârşit, evidenţa se afla în faţa mea ca soarele! Nu mai depindea de voinţa mea să satisfac exigenţele înapoiate ale unei bătrâne doamne provinciale. Eram santinela avansată a apărării naţionale. La naiba cu prejudecăţile şi superstiţiile! Patria în primul rând!

De altfel, nimeni nu şi-ar fi dat seama de violare. Era o treabă de treizeci, patruzeci de minute şi dispuneam de mai multe ceasuri pentru a face să dispară orice urmă a operaţiei.

Cu un pic de abilitate, speram chiar să pot să-mi dau seama de sudura de neînţeles a nervilor optici cu electroscoapele...

În picioare, cu braţele încrucişate în faţa cadavrului care ascundea un atât de vast mister, aveam sentimentul că sunt posedat de forţe

impulsive care măturau toate convenţiile. Maşinal, mi-am pipăit trusa prin stofa vestei şi, fremătând ca un drapel, am tras cu urechea ca un hoţ.

Noaptea se scurgea într-un calm liniştitor. Casa se scălda în tăcere. Timp de câteva minute, n-am auzit decât chemarea îndepărtată a vreunei fiinţe nocturne, vuietul unui automobil întârziat, apoi un suflu regulat venind din camera vecină, unde dormea doamna Lebris.

Ezitam totuşi şi nu ştiu de ce. Dorinţa de a amâna mă cotropi deodată. Mi-era teamă că visez, că am unul dintre acele coşmaruri din care ieşi zdrobit. Am şovăit. N-a fost decât o slăbiciune.

M-am apropiat cu un pas ferm şi, redevenit profesionist, am ridicat cu un deget uşor pleoapa încă suplă...

Mi-a scăpat o exclamaţie surdă. Am luat repede o lumânare, am ridicat cealaltă pleoapă...

În locul electroscoapelor şi aşezate acolo ca să le simuleze convexitatea, două mici ghemuri de lână ocupau orbitele.

Şi ochelarii!... Ochelarii dispăruseră şi ei.

Mă sufocam. Am fost pe punctul de a da alarma. Secretul meu voia acum să se răspândească. Aveam nevoie să-mi descarc inima, să povestesc evenimentul de necrezut care mă atingea şi lovea, odată cu mine, întreaga mea ţară...

Cu un efort am izbutit totuşi să-mi înving această primejdioasă exaltare. Nimeni nu trebuia să-mi cunoască eşecul în întreaga lui amploare. Nimeni, în afară de Fanny. Dar, sărăcuța, voi merge eu, stăpân egoist, să-i tulbur odihna? Şi, de altfel, cum s-o trezesc, la această oră târzie, fără să provoc uimirea mătuşii sale?...

Ah, cât de neglijent fusesem abuzând de slabele ei puteri! Şi ce greşeală că i-am încredințat paza mortului în absența mea! Să las o asemenea responsabilitate pe umerii unei fetițe care, de două zile, cu nervii încordați, nu-şi acordase cea mai mică pauză! Duşmanul nostru profitase. „N-a venit niciun suspect" – îmi spusese ea. Pentru o fată de douăzeci de ani, funcționarul de la pompele funebre nu e suspect! tâmplarul, care vine să ia măsurile nu e suspect! preotul, medicul legist, călugărița îmbrobodită nu sunt suspecți!

Am aşteptat dimineața cu o nerăbdare bolnăvicioasă. Voiam să ştiu dacă Fanny urmase întru totul consemnul dat; şi eram grăbit să regăsesc azilul blândeții ei şi să caut în compasiunea ei potolirea disperării mele.

În zori, incapabil să mă rețin mai mult, am urcat scara cu paşi de lup, neştiind nici măcar cum am să-i explic doamnei Fontan o vizită atât de matinală.

Uşa apartamentului era întredeschisă. Am

bătut. Un reflex gălbui colora pervazul.

Am bătut a doua oară şi am împins mai mult uşa, ceea ce mi-a îngăduit să zăresc, dincolo de salon, camera tinerei fete, unde lumina ardea încă.

— Fanny! am rostit eu încet. Fanny!

Am intrat fără să mă mai codesc, cu totul inconştient de actele mele.

După un minut, am ştiut cum poți deveni nebun.

De trei ori în două zile, aceeaşi deziluzie mă încercase! Dar, de data aceasta, mă lovea drept în inimă. Testamentul dispăruse, ochii inestimabili îmi fuseseră răpiți, iar acum... O, acum!...

Paturile erau neatinse. Rochia pe care Fanny o purtase în ajun zăcea pe podea, lângă papucii aruncați la întâmplare. Într-un dulap larg deschis, costumul de călătorie, pe care-l cunoşteam bine, lipsea dintre celelalte. O singurătate înspăimântătoare îngheța locuința.

Neputând să-mi cred ochilor, adresându-mi vorbe fără şir, treceam din cameră în cameră, prostit şi demn de mila. Îmi spuneam că sunt victima unei neînțelegeri atroce, că totul avea să se lămurească îndată, că era o oribilă coincidență... Ea trebuia să se întoarcă! Ea nu plecase! Nu ea luase ochii! Nu ea – testamentul! Fanny – hoață şi incendiatoare! Haida de! O asemenea monstruozitate era de nesuportat!...

Totuşi logica îşi făcea auzită vocea ei limpede. În mintea mea se făceau legături. Încet, încet, oroarea devenea posibilă, curând numai inima refuza s-o admită.

Lăsând să-mi rătăcească privirile stupefiate, am descoperit, în căminul stins, un ghemotoc de hârtie.

Era un bilet scris de un necunoscut, într-o limbă de neînţeles.

Şi, dintr-o dată, disperarea îmi umplu întreaga fiinţă. Căci îmi aminteam foarte bine zgomotul de automobil care descrescuse în noapte, pe la ora unsprezece, şi în bilet – în ordinul pe care trădătoarea îl primise – puteam citi cifra 11, imediat după aceste cuvinte intraductibile în altă limbă: Botasse şi Saint-Fortunat, două nume de străzi care se încrucişează în apropiere.

Atunci m-am aşezat ca un om suferind, am ridicat cu mâini tremurătoare rochia lui Fanny şi am plâns cu capul în muselina parfumată, am plâns pentru tot timpul pe care-l petrecusem pe pământ fără să plâng.

Apoi... Apoi a trebuit să cobor, să mimez surprinderea, să-mi dozez indiferenţa şi să tac. Să tac mereu!

Toamna era pe sfârşite; era deci firesc ca doamna Fontan şi nepoata ei să părăsească

târguşorul nostru ca să se întoarcă la oraş. Lumea se mira doar că au plecat atât de repede, „englezeşte”, fără măcar să asiste la funeraliile lui Jean. Ruşinată de afront, doamna Lebris pretextă că o scrisoare le chemase de urgență în Artois.

** * **

Ce să cred? Ce să cred astăzi?...

Câteodată îmi spun că nu mă iubea. Îmi sfâşii sufletul ca să mă conving că a jucat comedia cea mai feroce, mergând până la a-mi sugera să-i scurtez zilele lui Jean Lebris!...

Dar când retrăiesc, ceas după ceas, viața noastră, când evoc amintirea – iremediabil scumpă – a privirilor, a zâmbetelor, a sărutărilor şi a lacrimilor ei nu pot să văd în ele tot atâtea minciuni şi mârşăvii!

Nu, nu, nu-i aşa?... Fanny, tu care, desigur, nu te numeşti Fanny, tu care n-ai fost aici – o, Doamne! – decât o spioană cu nume fals, nu-i aşa că nu trebuie să cred în trădarea ochi lor tăi? Nu-i aşa că nu m-ai înşelat în inima ta? Vreau ca misiunea ta odioasă să-ți fi fost impusă cu forța! N-ai dus-o până la capăt fără să verşi o picătură de sânge? Blânda slăbiciune a lui Jean Lebris nu ți-a câştigat mila de vreme ce l-ai lăsat să se stingă încet?...

Mi se va obiecta că nimic nu-ți îmboldea graba; că, sigură de moartea lui apropiată, te mulțumeai,

până atunci, să veghezi asupra operei diabolice a lui Prosope...

Dar alții vor spune că aveai motive mai puțin raționale ca să-ți prelungeşti şederea printre noi – motive care mă fac să sper cu laşitate nu ştiu ce întoarcere, un viitor de iertare nedemnă şi totuşi de fericire. Căci, Fanny, pe mine, care posed o parte din secretul căruia-i slujeşti, pe mine, care dețin în casa de fier, în însemnări incomplete, un strop din comoara stăpânului tău, Fanny, m-ai fi cruțat dacă nu m-ai fi iubit?...